

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до випускної кваліфікаційної роботи

на тему Фінансові ресурси сільськогосподарського підприємства та обґрунтування напрямів підвищення ефективності їх використання

Виконав студент 4 курсу,
групи ПТБ-20-1
спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

_____ Лабадзе Е.А.
(П.І.Б.)

Керівник Короленко О.Б.
(П.І.Б.)

Рецензент Шахно А.Ю.
(П.І.Б.)

Кривий Ріг
2024р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
зав. кафедри ЕОУП,
д.е.н., проф. Шахно А.Ю.

«   » червня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на випускню кваліфікаційну роботу студенту

ЛАБАДЗЕ Едуарду Автанділовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Фінансові ресурси сільськогосподарського підприємства та обґрунтування напрямів підвищення ефективності їх використання

Керівник теми к.е.н., доцент Короленко Ольга Борисівна

Затверджені наказом по університету від 02.04.2024р № 282с

2. Строк подання студентом роботи: 10.06.2024р

3. Вихідні дані до роботи: статистична фінансова звітність підприємства ТОВ «Агрофірма «Оршівська» за 2020-2022рр (баланс, звіт про фінансові результати), поточна внутрішня звітність підприємства

- 4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначення сутності та джерел фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств; розглянути різні підходи до оцінки якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств; дослідити джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств; здійснити аналіз ефективності використання фінансових ресурсів підприємств сільськогосподарської галузі; запропонувати варіанти оптимізації структури фінансових ресурсів на досліджуваних підприємствах; описати заходи оперативного планування для ефективності управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств; обґрунтувати можливі шляхи збільшення капіталізації сільськогосподарського підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу: Основні результати фінансово-економічної діяльності; Показники оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами на агрофірмі; Рекомендовані заходи щодо ефективного використання фінансових ресурсів агрофірми.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділи	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доцент Короленко О.Б	19.03.24	02.04.24
Розділ 2	доцент Короленко О.Б	03.04.24	23.04.24
Розділ 3	доцент Короленко О.Б	20.04.24	24.05.24
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.	10.06.2023	

7. Дата видачі завдання 28.02.2024р

Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Співбесіда зі студентом за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	28.02.2024р	виконано
2	Збір матеріалів до випускної роботи	01.03 - 10.03.2024р	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань випускної кваліфікаційної роботи	11.03 - 18.03.2024р	виконано
4	Підготовка I розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	19.03 - 02.04.2024р	виконано
5	Підготовка II розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	03.04 - 23.04.2024р	виконано
6	Підготовка III розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	20.04 - 24.05.2024р	виконано
7	Підготовка вступної частини	25.05 - 07.06.2024р	виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	08.06 - 09.06.2024р	виконано
9	Отримання відгуку керівника та рецензії	10.06 - 13.06.2024р	виконано
10	Попередній захист роботи	10.06.2024р	виконано
11	Захист роботи в ЕК	20.06.2024р	

Студент

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Лабадзе Е.А.

(прізвище та ініціали)

Короленко О.Б.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

на випускню кваліфікаційну роботу за темою:

Фінансові ресурси сільськогосподарського підприємства та обґрунтування напрямів підвищення ефективності їх використання

Випускна кваліфікаційна робота: 73 с., 23 табл., 15 рис., 8 формул, 52 джерел, 9 додатки.

Об'єкт дослідження: виступає процес управління фінансовими ресурсами на досліджуваному підприємстві.

Мета роботи: полягає у розробці ефективних шляхів покращення якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарського підприємства на основі вивчення теоретичних та оцінки практичних аспектів обраної тематики.

Предмет дослідження: є сукупність взаємовідносин та механізмів управління фінансовими ресурсами на підприємстві

Методи дослідження у роботі використано загальнонаукові методи: системно-структурний, табличний, графічний методи, а також стандартні прийоми аналізу фінансового стану: горизонтальний, коефіцієнтний і порівняльний аналіз.

Аналіз структури капіталу показав, що понад 70% ресурсів сформовано завдяки короткостроковим зобов'язанням. Порівнюючи такі зміни з фінансовими результатами діяльності підприємств, можна зробити висновок про неефективність використання позикового капіталу та нестачу власних коштів сільськогосподарського виробника. Неефективне використання фінансових ресурсів підтвердилося збільшенням фінансового циклу упродовж досліджуваного періоду усіх трьох підприємств.

Важливим чинником ефективного управління фінансовими ресурсам визначено впровадження оперативного планування фінансової діяльності, що дасть змогу забезпечити безперебійне фінансування виробничого процесу та своєчасне виявлення недоліків. Водночас базовим напрямом підвищення рівня ефективності управління фінансовими ресурсами вважаємо оптимізацію структури їх джерел, що було детально розглянуто у цьому розділі. У цілому реалізація запропонованих шляхів вдосконалення фінансової діяльності забезпечить для досліджуваних підприємств злагоджену роботу відділів на підприємстві, успішну систему управління фінансовими ресурсами з дієвими інструментами, збільшення майнового комплексу та, у результаті, зміцнення фінансового становища та конкурентоспроможності на ринку.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ, ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ, ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ, МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПЕРСОНАЛУ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1. Сутність та джерела фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств	8
1.2. Підходи оцінки якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	26
2.1. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств	26
2.2. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ	44
3.1. Оптимізація структури фінансових ресурсів та заходи оперативного планування для ефективності управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств	44
3.2. Обґрунтування шляхів збільшення капіталізації сільськогосподарського підприємства	59
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Забезпечення фінансовими ресурсами підприємства є одним із найважливіших питань для суб'єкта господарювання, оскільки вони дають можливість здійснення виробництва продукції, інвестування, формування оборотних коштів, створення фондів економічного стимулювання, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансово-кредитною системою, постачальниками та працівниками, здійснення міжгосподарських розрахунків тощо.

Формування та використання фінансових ресурсів в умовах ринку здійснюється на основі платності, що створює необхідність професійного управління цими процесами та проведення постійного аналізу та контролю їх ефективності. У країнах з розвинутою економікою процес виробництва зупиняється тоді, коли відсутні фінансові джерела формування фінансових ресурсів підприємства. Завдання ефективного формування та використання фінансових ресурсів є особливо актуальним для підприємств, діяльність яких піддається впливу іншим не фінансовим факторам. Йдеться про сільськогосподарських виробників, агрофірми, фермерські господарства, які працюють в умовах сезонності та інших не прогнозованих чинників виробництва.

Від раціонального формування фінансових ресурсів залежить не лише платоспроможність підприємства, а й ефективність усієї його господарської діяльності. Оскільки на сільськогосподарських підприємствах забезпеченість фінансовими ресурсами є визначальним фактором здійснення процесу виробництва, кожне з цих підприємств постає перед проблемою пошуку джерел достатнього обсягу фінансових ресурсів. Наявність фінансових ресурсів – необхідна умова забезпечення безперервного процесу сільськогосподарського виробництва.

Для успішної роботи підприємства необхідний один з найважливіших видів ресурсів – фінансові ресурси. Проте недостатнє фінансове забезпечення,

нестача власних оборотних коштів, нерівномірність грошових надходжень від реалізації продукції, недостатній внутрішній платоспроможний попит, високий рівень боргових зобов'язань, обмеженість зовнішніх джерел фінансування гальмують розвиток агроформувань.

В умовах самофінансування важливе місце займають фінансові ресурси підприємств – головна складова їх функціонування і один з факторів виробництва в умовах ринку. Самостійність підприємств не в останню чергу характеризується наявністю фінансових ресурсів. Забезпеченість підприємств фінансовими ресурсами та їх ефективне використання суттєво впливає і на поповнення бюджету, державних і регіональних фондів. У сукупності фінансові ресурси підприємств відіграють важливу роль для формування ринкових відносин у національній економіці в цілому.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти категорії фінансових ресурсів підприємств, досліджено стан, формування, особливості використання фінансових ресурсів підприємства на сучасному етапі, зв'язок і залежність між джерелами формування і напрямками використання фінансових ресурсів, оптимізація співвідношення між ними.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці таких дослідників, як Бердар М. М., Біла О. Г., Грищенко Т. В., Данілов О. Д., Дмитренко Г. В., Кірейцев Г. Г., Лігоненко Л. О., Мельник Л. Г., Партин Г. О., Рибалко Н. О., Семенов А. Г., Стецюк П. А. та інші.

Мета дослідження полягає у розробці ефективних шляхів покращення якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарського підприємства на основі вивчення теоретичних та оцінки практичних аспектів обраної тематики.

Відповідно до поставленої мети вирішення вимагають такі завдання:

- визначення сутності та джерел фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств;
- виокремити особливості та організаційні основи менеджменту фінансовими ресурсами сільськогосподарського підприємства;

- розглянути різні підходи до оцінки якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств;
- дослідити джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств;
- здійснити аналіз ефективності використання фінансових ресурсів підприємств сільськогосподарської галузі;
- дати оцінку фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства;
- запропонувати варіанти оптимізації структури фінансових ресурсів на досліджуваних підприємствах;
- описати заходи оперативного планування для ефективності управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати можливі шляхи збільшення капіталізації сільськогосподарського підприємства.

Об'єктами дослідження обрано ТОВ «Агрофірма «Оршівська», а предметом – фінансові ресурси підприємств та управління ними.

Методологічну основу становлять такі методи: теоретичного узагальнення та порівняння – для розкриття змісту і сутності фінансових ресурсів підприємства; статистичного і графічного аналізу – для вивчення, групування, порівняння та наочного відображення емпіричних даних з метою дослідження тенденцій розвитку підприємства та параметрів управління його фінансовими ресурсами; системного аналізу, формалізації та економічного моделювання – для розробки основних напрямів оптимізації структури фінансових ресурсів; комплексного аналізу – для розробки прикладних рекомендацій щодо реалізації стратегії оптимізації прибутковості підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та джерела фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств

Виробнича і фінансова діяльність сільськогосподарських підприємств починається з формування фінансових ресурсів. Вони мають створити передумови для стабільного процесу виробництва та його постійного зростання, що визначає конкурентоспроможність підприємства. Стабільність функціонування підприємства ґрунтується на достатності фінансових ресурсів та їхньому стабільному кругообігу.

Внесок сільськогосподарської галузі у формування валового внутрішнього продукту країни становить 7-8 %, що підтверджує важливість розвитку та фінансування сільськогосподарських підприємств [47].

Будь-яким планам розвитку сільськогосподарського підприємства передують визначення джерел фінансування діяльності, як суб'єкт господарювання нарощує та залучає фінансові ресурси. Капітал засновників підприємства, який вони мобілізують на основі права власності та яким вони можуть наділити суб'єкт господарювання як юридичну особу, може стати першим джерелом фінансування господарської діяльності. Після запуску виробничого процесу у разі виникнення потреби у додаткових фінансових ресурсах керівництво підприємства може прийняти рішення про використання отриманого доходу як джерела фінансування розширення діяльності [53, с. 205].

Фінансову діяльність будь-якого сільськогосподарського підприємства слід розглядати як процес, який спрямовують на те, щоб забезпечити виробничо-господарську діяльність фінансовими ресурсами, грошовими коштами, які окрім цього мають визначити рівень фінансового становища

суб'єкта господарювання.

Автори різних наукових видань виокремлюють фінансове становище з точки огляду різноманітних джерел. У роботі, яка пов'язана із організаційною та управлінською роботою суб'єкта господарювання важливу роль віддають саме фінансовій діяльності. Йдеться про те, що від фінансової діяльності залежить своєчасність фінансового забезпечення виробничо-господарського процесу, розвиток підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державними органами або іншими підприємствами та організаціями.

Фінансову діяльність слід розглядати як систему використання різноманітних форм та методів, які дозволяють формувати стійке фінансове становище суб'єкта господарювання та досягати поставлених цілей. Інакше кажучи, фінансову діяльність трактують як практичну фінансову роботу, яка забезпечує ефективне функціонування суб'єкта господарювання та дозволяє поліпшити його результати. Фінансова діяльність повинна забезпечувати підтримання та нарощування рівня виробничо-господарської діяльності. Не виключенням є сільськогосподарські підприємства, які завдяки характеру своєї діяльності мають особливі способи формування фінансових ресурсів [22, с. 16].

Фінансовими ресурсами є грошові кошти, які знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання та мають брати участь у процесах, пов'язаних із відтворенням. До фінансових ресурсів суб'єкта господарювання відносять грошові доходи та надходження, які знаходяться у його розпорядженні та необхідні для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат, пов'язаних із розширенням та економічним стимулюванням [7]. Також фінансовими ресурсами підприємства називають грошові кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства на постійній або тимчасовій основі.

У сучасній науковій літературі фінансові ресурси трактують залежно від цілей та завдань, які науковці формують у процесі наукового дослідження. Внаслідок чого можемо виділити декілька підходів, які дозволять зрозуміти

сутність фінансових ресурсів суб'єкта господарювання:

- підхід, який полягає у тому, що фінансові ресурси розглядають як актив суб'єкта господарювання;
- підхід, який полягає у тому, що фінансові ресурси розглядають як пасив суб'єкта господарювання;
- підхід, який полягає у тому, що фінансові ресурси розглядають як грошове накопичення, дохід та надходження [56, с. 165].

У таблиці 1.1 наведено трактування сутності фінансових ресурсів сучасними науковцями.

Таблиця 1.1 – Трактування сутності фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств

Автор	Трактування
Бровко Л.І. [11, с. 23]	Фінансові ресурси – це сукупність всіх грошових коштів, які є в розпорядженні держави, підприємств, організацій, установ для формування необхідних активів з метою здійснення всіх видів діяльності як за рахунок доходів, накопичень і капіталу, так і за рахунок різного виду надходжень.
Бражник Л.В. [10, с. 780]	Сукупність грошових надходжень і доходів, що формуються при заснуванні підприємства і в процесі його діяльності, а також мобілізованих на фінансовому ринку, призначених для розвитку виробництва, виконання фінансових зобов'язань, фінансування поточних витрат і створення резервів
Дема Д.І. [29, с. 164]	Найважливіші життєве необхідні передумови економічного життя і є видовим поняттям, похідним від всезагальної категорії «капітал» поряд з такими видовими поняттями як «основний капітал», «людський капітал» тощо.
Кальченко М.М. [22, с. 16]	До фінансових ресурсів належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується підприємством у не фондovій формі.
Павлова О.М. [37]	Кошти, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання і є джерелом їх виробничого й соціального розвитку, характеризують фінансовий стан економіки.
Катан Л.І. [23]	Фінансові ресурси є грошовим вираженням новоствореної вартості на підприємстві. Тобто джерелом їх формування є валовий внутрішній продукт.

Фінансове забезпечення може бути здійснено за рахунок різних методів – самофінансування, кредитування, державного фінансування, страхування, інвестування. Важливе значення при виборі цих методів має те, до якої галузі

економіки належить суб'єкт господарювання, на які ризики наражається, яка специфіка його забезпечення [57, с. 10].

На рис. 1.1 наведено методи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

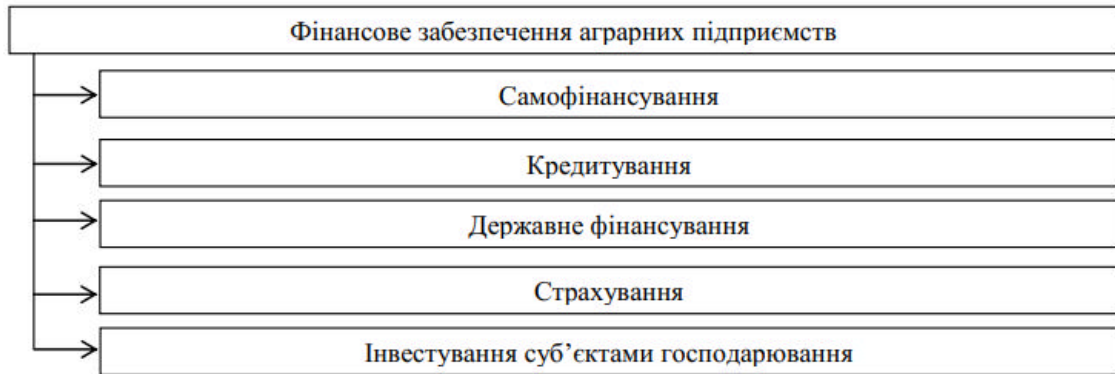

Рисунок 1.1. – Методи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств [20]

В економічній теорії групування фінансових ресурсів підприємства здійснюють за різними ознаками:

- за формою власності (рис. 1.2);

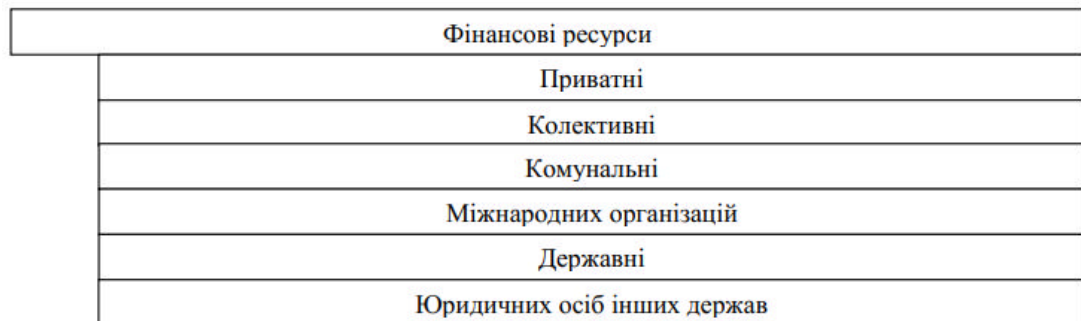

Рисунок 1.2. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежно від форми власності [20, с. 205]

- за формою виявлення (рис. 1.3);

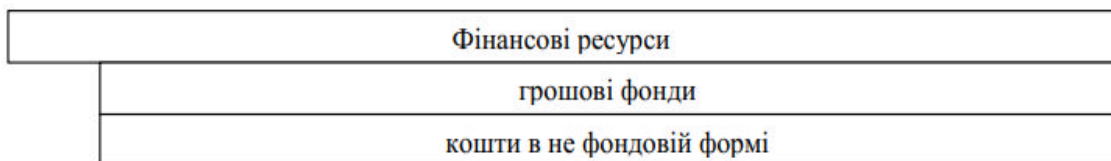

Рисунок 1.3. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежно від форми виявлення призначення [20, с. 205]

- за цільовим призначенням (рис. 1.4);

Фінансові ресурси
на фінансування у заснуванні підприємства
на розширення діяльності
рефінансування
на санаційне фінансування

Рисунок 1.4. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежно від цільового призначення [20, с. 205]

- за способом формування (рис. 1.5);

Фінансові ресурси
створені під час заснування підприємства
створені за рахунок власних та притриманих до них коштів
мобілізовані на фінансовому ринку
держані у порядку розподілу грошових коштів

Рисунок 1.5. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежно від способу формування [20, с. 205]

- за напрямками використання (рис. 1.6);

Фінансові ресурси
платежі державі, інвесторам, кредиторам, страховим
інвестування в розвиток власного виробництва
інвестування в цінні папери
формування фондів споживання та нагромадження
на благодійні цілі та спонсорство

Рисунок 1.6. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежно від напрямку використання власності [20, с. 205]

Найбільш поширеною для цілей аналізу є класифікація за джерелами формування фінансових ресурсів: на різних стадіях господарювання можуть бути власні, позичені та залучені в грошовій чи матеріальній формі надходження. Також серед науковців є твердження, що матеріальні надходження є джерелом фінансових ресурсів, оскільки такі надходження у будь-який момент часу можуть бути перетворені в грошову форму. Всі

джерела формування фінансових ресурсів як власних, так і позичених та залучених, поділяють на внутрішні та зовнішні [20].

А. М. Поддєрьогін [56] трактує фінансові ресурси як усі грошові кошти, які є у розпорядженні суб'єктів господарювання. До цих коштів належать грошові фонди і та частина грошових коштів, що використовується у не фондovій формі. Класифікацію фінансових ресурсів, яку запропонував А. М. Поддєрьогін, можемо побачити на рис. 1.7.

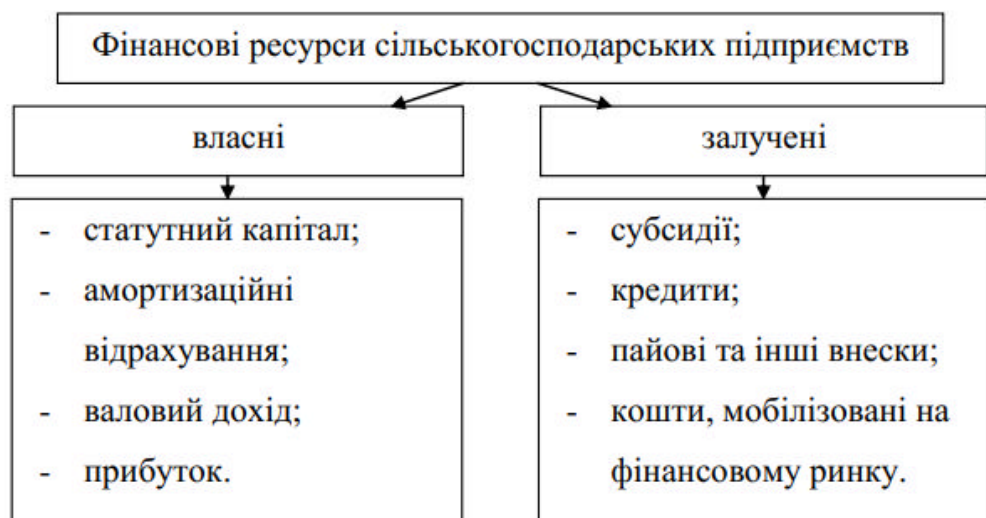

Рисунок 1.7. – Класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [56]

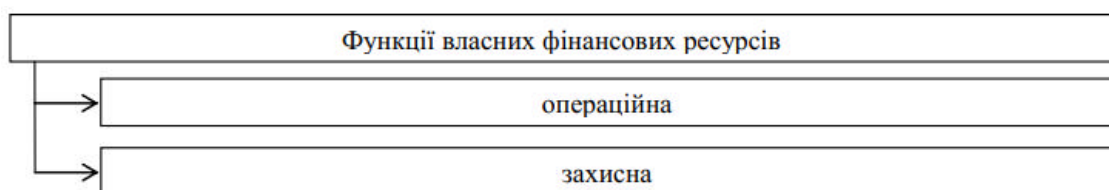

Рисунок 1.8. – Функції власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [20, с. 205]

Розмір власного капіталу суб'єкта господарювання визначає його можливості щодо залучення позикових фінансових ресурсів. Цей аспект втілено в одній з функцій власних фінансових ресурсів. Основними функціями власного капіталу є операційна та захисна (рис. 1.8).

Сутність операційної функції власного капіталу полягає у тому, що

власний капітал має забезпечити стабільний розвиток суб'єкта господарювання. Для того, щоб придбати оборотні та необоротні активи, суб'єкт господарювання має використовувати власні фінансові ресурси. Власні ресурси мають бути головним фінансовим важелем, який дозволить здійснювати суб'єкту господарювання фінансово-господарську діяльність.

Сутність захисної функції власного капіталу полягає у тому, що власний капітал має забезпечувати достатній рівень фінансової стійкості та платоспроможності суб'єкта господарювання в умовах будь-якого підприємницького ризику. Ця функція є актуальною та важливою для сільськогосподарських підприємств, результати діяльності яких залежать від великою кількості факторів, у тому числі тих, які передбачити не є можливим [60, с. 301].

Для безперебійного виробничого процесу та процесу реалізації товарів та послуг кожен суб'єкт господарювання має відповідну суму оборотного капіталу. Сформований оборотний капітал суб'єкта господарювання може бути з власних фінансових ресурсів та позикових [61, с. 159].

Отже, фінансові ресурси є основою для провадження діяльності будь-якого сільськогосподарського підприємства. Джерелами фінансових ресурсів є не тільки власні кошти засновників підприємства, а й залучені кошти. Це, з одного боку, дає можливість прискорити розширене відтворення, а з іншого – вимагає обґрунтованих рішень в управлінні фінансовими ресурсами підприємств.

Сутність фінансового менеджменту полягає у керуванні грошовим обігом, формуванні і використанні фінансових ресурсів підприємства. Інакше кажучи, в основі управління фінансами лежить сукупність форм та методів залучення грошових коштів, а також ефективного їх використання для досягнення приросту економічних показників діяльності підприємства.

В сучасних умовах господарювання значно підвищується самостійність сільськогосподарських підприємств, їх економічна та юридична відповідальність. Різко зростає значення їх фінансової стійкості, а отже

виникає питання раціонального управління фінансовими ресурсами [20].

Управлінням фінансовими ресурсами слід розглядати як складну систему, яка ґрунтується на різноманітних принципах, прийомах, методах та інструментах, що здійснюють вплив на формування та використання ресурсів суб'єкта господарювання. Процеси стимулюванням ринкової економіки та прискоренням темпів аграрних реформ зумовлюють необхідність постійного розвитку системи управління ресурсами фінансового характеру на рівні підприємства. Важливим фактором на цьому етапі є злагоджена взаємодія інститутів на макро- та мікрорівні. Адже типові проблеми фінансування аграріїв ускладнюються відсутністю кваліфікованого фінансового менеджменту і, як наслідок, поетапного процесу управління фінансовими ресурсами.

Внаслідок цього велика кількість підприємств цієї галузі не досягають очікуваного розвитку, а деякі навіть припиняють свою діяльність.

Аграрні підприємства сьогодні працюють в умовах ризику і невизначеності, у тому числі спричинених тісною взаємозалежністю економічного процесу відтворення з природними (біологічними) процесами. Сільськогосподарське виробництво здійснюється в різних ґрунтовокліматичних умовах, що безпосередньо позначається на результатах господарської діяльності підприємств і має наслідком (за інших однакових умов) істотну диференціацію рівня їх економічного розвитку.

До чинників впливу на фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств можна віднести (рис. 1.9):

- технологічні (низько ліквідні запаси, значні обсяги незавершеного виробництва та втрат продукції);
- природні (сезонність, урожайність, просторова обмеженість, залежність від природно-кліматичних умов);
- економічні (недостатня державна фінансова підтримка, високі відсоткові ставки за кредитами, віддаленість від фінансових установ);
- організаційні (значні ризики, висока тривалість виробничого

циклу, великий часовий розрив між виробництвом та реалізацією продукції) [6, с. 23].

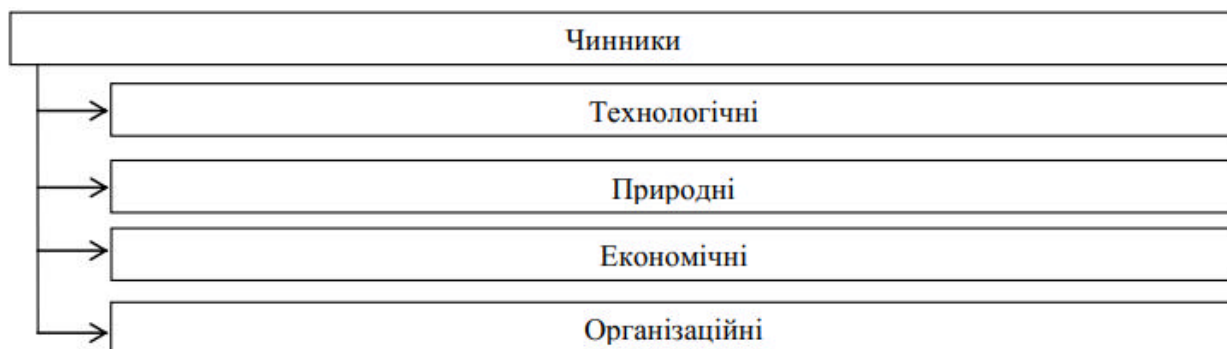

Рисунок 1.9. Чинники, які впливають на політику управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств [11, с. 23]

Прагнення підприємства до розвитку і урізноманітнення діяльності знаходять своє відображення у його стратегії. Досягнення стратегічних цілей підприємства можливе за умови злагодженої комплексної системи виробничої, маркетингової та фінансової стратегій підприємства (рис. 1.10).

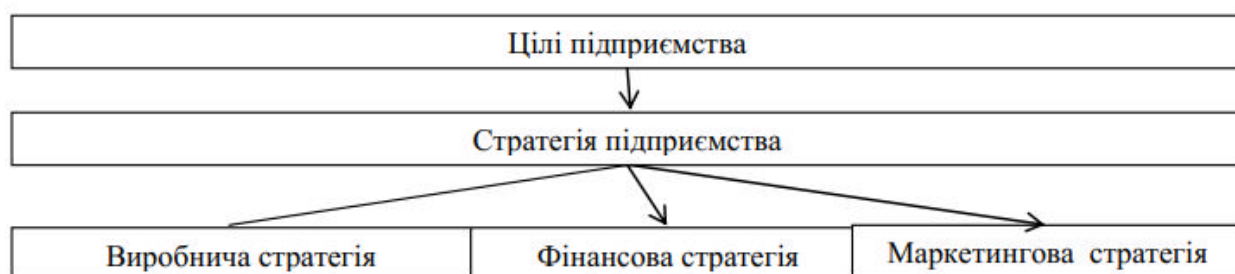

Рисунок 1.10. – Місце і роль фінансової стратегії у загальній стратегії сільськогосподарських підприємств [11]

Напрямок фінансової стратегії обирається в залежності від загальної характеристики основних фінансових, економічних та виробничих параметрів підприємства і визначає правила його фінансової політики. Фінансова стратегія забезпечує акумулювання власних коштів та раціональне формування позиченого капіталу з метою ефективного їх використання у господарській діяльності підприємства.

Успішні підприємства ставлять за ціль досягнення максимального доходу, високої рентабельності, виконання соціальних програм, утримання досягнутих та розширення і зміцнення ринкових позицій та ін. Деякі підприємства в силу обставин (відсутність ресурсів, висока ціна позичених (залучених) ресурсів, несприятливий зовнішній вплив і ін.) основною ціллю ставлять виживання, стабілізацію чи оздоровлення. Саме тому для ефективної стратегії розвитку необхідно брати до уваги особливості діяльності підприємства та чинники впливу на фінансове забезпечення суб'єкта господарювання.

Процедуру вибору фінансової стратегії підприємства слід здійснювати у три етапи:

1 етап – детальний аналіз фінансового стану підприємства з оцінкою його ліквідності, платоспроможності, ефективності використання фінансових ресурсів. Такий аналіз поглиблюється SWOT-аналізом з метою виявлення переваг та недоліків діючої системи управління;

2 етап – імітування можливого розвитку ситуації (подальшого перебігу подій) з оцінкою імовірного ризику втрат. На цьому етапі доцільними є екстраполяція, прогнозування, імітаційне моделювання;

3 етап – вибір оптимальної стратегії і розробка детального плану її втілення [24].

Не менш важливим за формування стратегії є фінансове планування на підприємстві. Завдання фінансового планування формуються залежно від особливостей фінансової або інвестиційної політики суб'єкта господарювання.

До основних таких завдань відносять:

- завдання, пов'язані із підходами до управління фінансово-грошовими потоками на підприємстві в цілому;
- завдання, пов'язані із забезпеченням необхідною величиною фінансових ресурсів різних видів діяльності підприємства (операційна, інвестиційна та фінансова);

- завдання, пов'язані із розподілом прибутку залежно від інтересів, які сформовані підприємством, акціонерами або іншими інвесторами;
- завдання, пов'язані із визначення напрямів для вкладення капіталу, які будуть ефективними;
- оцінка використання капіталу на підприємстві;
- підтримка стійких фінансові відносини з іншими учасниками ринку (суб'єкти господарювання, банки, інвестиційні фонди, страхові компанії);
- забезпечення виконання підприємством своїх зобов'язань перед податковими органами, банківськими установами та іншими кредиторами;
- виявлення внутрішньогосподарських резервів та пошук нових джерел мобілізації ресурсів;
- забезпечення постійного контролю за фінансовим станом, рівнем платоспроможності та кредитоспроможності суб'єкта господарювання;
- завдання, пов'язані із аналізом взаємозалежності рішень щодо різних аспектів (дивіденди, фінансування, інвестиції);
- завдання, пов'язані із прогнозуванням майбутнього наслідку від прийнятого рішення задля того, щоб попередити небажані результати;
- завдання, пов'язані із ефективним використання прибутку;
- завдання, пов'язані із здійсненням оперативного контролю за якістю функціонування суб'єкт господарювання за центрам фінансової відповідальності.

Розглянуті вище підходи оцінки управління фінансовими ресурсами ми використаємо на практиці у наступному розділі. Для отримання цілісної картини щодо стану об'єкта дослідження та розробки шляхів вдосконалення фінансової діяльності проаналізуємо показники діяльності за попередні 3 роки.

Отже, аграрні підприємства мають ряд особливостей у провадженні фінансової діяльності. Розглянуті у цьому підпункті чинники впливу фінансування аграрної сфери зумовлюють складний підхід до залучення

фінансових ресурсів для таких підприємств. Дотримання фінансового плану та оперативний контроль за використанням ресурсів є особливо важливими завданнями управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських виробників.

1.2. Підходи оцінки якості управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств

Проблема оцінки джерел формування фінансових ресурсів для сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що сільськогосподарські підприємства вкладають фінансові ресурси на відносно довгий період. Основна мета такого підходу полягає в забезпеченні ефективності функціонування сільськогосподарського підприємства, в підвищенні його ринкової вартості.

Стецюк П.А. у своїх працях обґрунтовує диференційний підхід управління фінансовими ресурсами підприємств, який передбачає використання комбінацій різноманітних інструментів на основі чого досягається гнучкість фінансової стратегії, зростає рівень адаптивності до динамічного фінансового оточення, забезпечується підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів [51]. Такий підхід є достатньо ефективним саме для підприємств аграрної галузі, оскільки дозволяє вчасно реагувати на вплив різних факторів.

Науковці пропонують різні підходи оцінки якості управління фінансовими ресурсами. З огляду перелічених у попередньому пункті факторів, які впливають на якість управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, Ципліцька О.О. пропонує використовувати метод кореляційно-регресійного аналізу. Для цього слід використовувати показники діяльності підприємства, щоб підвищити ефективність оперативного управління й одержання об'єктивних критеріїв,

необхідних для моніторингу й контролю фінансово-господарської діяльності на підприємстві [59, с. 52].

Сукупний показник оцінки фінансової діяльності розраховується так:

$$\Phi = K1 \times Ka + K2 \times Kптз + K3 \times Kзсс + K4 \times Kал + K5 \times Kпл, \quad (1.1)$$

де Ka - коефіцієнти автономії;

$Kптз$ – коефіцієнт покриття поточних зобов'язань;

$Kпвз$ – співвідношення джерел позикових і власних засобів;

$Kал$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

$Kпл$ – коефіцієнт поточної ліквідності.

Наступним кроком буде розрахунок сукупного показника оцінки виробничої діяльності:

$$B = K1 \times Kвзр + K2 \times Kпп + K3 \times Kфв, \quad (1.2)$$

де $Kвзр$, $Kпп$, $Kфв$ – окремі індикатори виробничої діяльності підприємства (коефіцієнти використання земельних угідь, продуктивності праці й фондівіддачі відповідно).

Також необхідно обчислити показник оцінки економічної діяльності:

$$E = K1 \times Kрр + K2 \times Kрп + K3 \times Kодз, \quad (1.3)$$

де $Kрр$, $Kрп$, $Kодз$ – окремі індикатори економічної діяльності підприємства (коефіцієнт рентабельності реалізації, рентабельності продукції, оборотності дебіторської заборгованості відповідно).

Сума по кожному сукупному показнику й у цілому комплексного показника становить 1.

Для отримання висновків необхідно визначити показник оцінки діяльності сільськогосподарського підприємства, що засвідчує рівень його управління за допомогою попередніх розрахунків:

$$K = f(\Phi; B; E), \quad (1.4)$$

де K – комплексний показник оцінки діяльності підприємства;
 Φ – сукупний показник фінансової діяльності;
 B – сукупний показник виробничої діяльності;
 E – сукупний показник економічної діяльності [20, с. 52].

Планування фінансів підприємства потребує широкого використання економіко-математичного моделювання. Цей спосіб уможливорює знаходження кількісного вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами, що їх визначають.

Зробити оцінку ефективності управління фінансовими ресурсами можна за наступними критеріями: фінансова стійкість, ліквідність та платоспроможність. Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування. Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [25]. Сільськогосподарське підприємство є найбільш вразливими до кон'юнктури ринку та природних факторів, які можуть суттєво впливати на результати діяльності господарюючого суб'єкта.

Платоспроможність підприємства свідчить про наявність грошових коштів упродовж достатнього періоду часу для вчасного виконання фінансових зобов'язань. Це можливість підприємства грошовими ресурсами, які знаходяться у його розпорядженні, своєчасно погасити свої строкові зобов'язання. При дослідженні поточної платоспроможності порівнюються суми платіжних засобів підприємства зі строковими зобов'язаннями [25].

Таблиця 1.2 – Зміст та розрахунок показників ліквідності балансу підприємства [25]

Показник	Розрахунок	Нормативне значення	Суть
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Абсолютно ліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,2-0,35	Частка поточних зобов'язань, яку підприємство може негайно погасити за рахунок високоліквідних активів.
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Високоліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,7-0,8	Прогнозні платіжні можливості підприємства за умови вчасного проведення розрахунків із дебіторами.
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт загального покриття)	Поточні активи / Поточні зобов'язання	1-2	Очікувана платоспроможність підприємства за період, який дорівнює середній тривалості обороту всіх його оборотних коштів.
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	Запаси / Поточні зобов'язання	0,5-0,7	Достатність матеріальних та виробничих запасів для погашення короткострокових боргів у випадку необхідності їх розпродажу.

Інформаційною базою для визначення ефективності фінансування підприємства є баланс підприємства.

Наступним кроком оцінки управління фінансовими ресурсами є розрахунок показників рентабельності.

Таблиця 1.3 – Зміст та розрахунок показників рентабельності діяльності підприємства [25]

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
1	2	3	4
Рентабельність активів (інвестицій)	Чистий прибуток / Середня величина активів	Позитивно оцінюється зростання	Частка чистого прибутку, яка припадає на 1 грн. вкладених активів (інвестицій)
Термін окупності активів (інвестицій)	100% / Рентабельність активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який період будуть компенсовані чистим прибутком кошти, інвестовані в активи
Рентабельність необоротних активів	Чистий прибуток / Середня величина необоротних активів	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожен гривню необоротних активів

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
Термін окупності необоротних активів	100% / Рентабельність необоротних активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який період будуть компенсовані чистим прибутком кошти, інвестовані в необоротні активи
Рентабельність оборотних активів	Чистий прибуток / Середня величина оборотних активів	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожну гривню оборотних активів
Термін окупності оборотних активів	100 % / Рентабельність оборотних активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який термін окупляться всі оборотні активи підприємства

Можемо бачити, що показники рентабельності дають змогу охарактеризувати фінансову діяльність підприємства з різних точок зору.

Одним з принципів фінансового планування, які ми розглянули раніше, є принцип обґрунтованості. На практиці це визначається аналізом динаміки показників діяльності підприємства, на основі яких розробляється фінансовий план. Основними показниками є:

- зміна обсягу продажу кожного виду продукції, яка виробляється;
- зміна величини прибутку та показників рентабельності;
- умови розрахунків із покупцями та постачальниками (дебіторська та кредиторська заборгованості);
- динаміка та структура грошових операцій;
- динаміка та склад необоротних та оборотних активів;
- динаміка та склад власного капіталу, поточних і довгострокових зобов'язань;
- обсяги інвестицій та рівень їх ефективності; - цінова політика товарів, які реалізуються.

До показників, які характеризують майновий стан, відносять:

- суму капіталу, яку суб'єкт господарювання має у своєму розпорядженні;
- питому вагу основних засобів (активних);
- коефіцієнт зношеності основних засобів;
- коефіцієнт оновленості основних засобів (показує частку

основних засобів, які було отримано, придбано або створено підприємством);

- коефіцієнт вибуття основних засобів (показник показує частку основних засобів, які було ліквідовано, продано або реалізовано підприємством);

У наступному розділі на основі об'єкта нашого дослідження будемо розраховувати динаміку вищезгаданих показників та визначимо основні засади та особливості управління фінансовими ресурсами для сільськогосподарського підприємства.

Також важливим завданням є визначення типу фінансової стійкості підприємства. Розрізняють такі типи фінансової стійкості підприємства:

1. Абсолютна фінансова стійкість (на практиці зустрічається дуже рідко) – ситуація при якій власні оборотні кошти забезпечують запаси і витрати підприємства.

2. Стійкий фінансовий стан – ситуація, при якій запаси і витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами.

3. Нестійкий фінансовий стан – ситуація, за якої запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик.

4. Кризовий фінансовий стан – ситуація, при якій запаси і витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства [25].

Фінансова стійкість підприємства тісно пов'язана з ефективним вибором джерел фінансування і визначається оптимальною структурою активів та співвідношенням власних і запозичених коштів.

Отже, управління фінансовими ресурсами підприємства для досягнення економічного приросту діяльності є складовою частиною управління фінансами і розглядається як одна з функцій фінансового менеджменту. Для досягнення планових фінансових результатів підприємствам необхідно чітко дотримуватися принципів та правил управління фінансовими ресурсами

та водночас враховувати особливості виробничої діяльності. Суб'єкти господарювання у галузі сільського господарства повинні зважати на різні чинники, які мають суттєвий вплив на процеси управління та використання фінансових ресурсів. Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства безпосередньо залежить від обґрунтованих рішень щодо управління його ресурсами. Розглянуті у цьому розділі теоретичні основи менеджменту фінансових ресурсів є науковим підґрунтям подальших досліджень у розробці механізмів формування та використання грошових коштів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств

У попередньому теоретичному розділі було описано сутність фінансових ресурсів підприємства та джерела їх формування. Практичну частину нашої роботи почнемо з аналізу джерел формування капіталу підприємства. Об'єктами дослідження є сільськогосподарські підприємства ТОВ «Агрофірма «Оршівська».

Таблиця 2.1 – Загальна характеристика досліджуваних
сільськогосподарських підприємств

Характеристика	ТОВ «Агрофірма «Оршівська»
Дата заснування	18.03.2000
Розташування	Чернівецька обл.
Основний вид діяльності	01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур 01.19 Вирощування інших однорічних і дворічних культур 01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві
Відсоток акцій у статутному капіталі, що належить державі	0
Сума статутного капіталу	54900 грн.
Метод нарахування амортизація	Прямолінійний метод
Метод оцінки вибуття запасів	Метод середньозваженої собівартості

В умовах перехідного періоду до ринкових відносин при моделюванні виробничого процесу важливою постає проблема врахування умов виробництва, які залежать від випадкових ринкових факторів. Для

сільськогосподарського підприємства задовольняти наявний попит на продукцію та найповніше використовувати всі види ресурсів господарства є ключовими завданнями. До того ж значною мірою на ефективність сільськогосподарського виробництва впливає рівень фінансово-кредитного забезпечення. Достатній рівень забезпеченості коштами дозволяє якомога точніше виконувати планові показники діяльності, що й визначає ефективність виробництва [10].

Для проведення дослідження використали фінансову звітність суб'єктів господарювання за попередні 3 роки. На основі балансу досліджуваних підприємств ми проаналізували джерела формування фінансових ресурсів та їх використання. Оцінка капіталу підприємств є підґрунтям для подальшого детального аналізу, де ми визначили основні проблемні аспекти кожного досліджуваного сільськогосподарського підприємства.

Отже, згідно з даними таблиці 2.1 вартість майна зменшилася на -3557 тис. грн. (-0,74%) у 2021 р., однак спостерігаємо зростання у 2022 році на 2,24% (10632 тис. грн.). Зміни за попередній рік оцінюються позитивно, оскільки це може збільшити обсяги виробництва та прибуток підприємства. Незначне зменшення активів у 2021 році було зумовлено зменшенням суми оборотних активів. Ймовірно, це пов'язано з особливостями діяльності сільськогосподарського підприємства. Частка необоротних активів за попередній рік склала 52,8%, а ще у 2020 році цей показник становив 1,5%. У 2021 році підприємство здійснило фінансові інвестиції на суму 250094 тис. грн., які показані к статті «Інші фінансові інвестиції».

Що ж стосується джерел формування майна підприємства, то протягом досліджуваного періоду сума власного капіталу значно зменшилася та у 2022 році становила 36138 тис. грн. Якщо у 2020 році частка власних коштів сягала майже 20%, то за останній рік цей показник склав 7,4%. Сума довгострокових зобов'язань у підприємства впродовж досліджуваного періоду є незмінною та складає 100000 тис. грн. У структурі довгострокові зобов'язання складають трохи більше 20%.

Таблиця 2.2 – Порівняльний аналітичний баланс ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	Роки						Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
	2020		2021		2022		2021-2020	2022-2021	2021/2020	2022/2021
	Сума, тис. грн.	Струк-тура, %	Сума, тис. грн.	Струк-тура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %				
Актив										
Необоротні активи	7197	1,50	256474	54,01	256241	52,78	249277	-233	3463,6 2	-0,09
Оборотні активи	471260	98,50	218426	45,99	229291	47,22	-252834	10865	-53,65	4,97
Баланс	478457	100,0	474900	100,0 0	485532	100,0	-3557	10632	-0,74	2,24
Пасив										
Власний капітал	91564	19,14	59210	12,47	36138	7,44	-32354	-23072	-35,33	-38,97
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	100000	20,90	100000	21,06	100000	20,6	0	0	0	0
Поточні зобов'язання і забезпечення	286893	59,96	315690	66,48	349394	71,96	28797	33704	10,04	10,68
Баланс	478457	100,0	474900	100,0	485532	100,0	-3557	10632	-0,74	2,24

У період 2020-2022 рр. щороку поточні зобов'язання і забезпечення підприємства зростали на понад 10%. У 2022 році активи підприємства були сформовані на 71,96% за позикові кошти короткострокового періоду. Більш детально розглянемо джерела формування зобов'язань підприємства далі.

Узагальнимо аналіз джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств у наступній таблиці та зробимо відповідні висновки.

Таблиця 2.3 – Загальна характеристика джерел формування майна підприємства

Показник	2020	2021	2022
Частка необоротних активів, %	1,5	54,01	52,78
Частка оборотних активів, %	98,5	45,99	47,22
Власний капітал, %	19,14	12,47	7,44
Довгострокові зобов'язання, %	20,9	21,05	20,6
Поточні зобов'язання, %	59,96	66,48	71,96

Понад 70% активів сільськогосподарських підприємств забезпечували поточні зобов'язання. Фінансові ресурси досліджуваних підприємств переважно спрямовані у оборотні активи.

Тому для успішного провадження діяльності та розвитку підприємства важливим завданням є ефективне використання оборотних ресурсів. Це дозволить тримати відповідний рівень платоспроможності підприємства за будь-якої кон'юнктури ринку. Важливість ефективності управління запасами та дебіторською заборгованістю зумовлена значними сумами коштів, які зосереджені саме в оборотних активах. Виявленою проблемою досліджуваних сільськогосподарських підприємств є зростання частини залучених фінансових ресурсів та скорочення суми власного капіталу, що потребує більш детального аналізу та розробки шляхів вирішення.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників ефективності використання основних засобів ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020	2021	2022	Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
				2021- 2020	2022- 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Чистий дохід, тис. грн.	175065	110470	199561	-64595	89091	-36,90	80,65
Середньорічна вартість ОЗ, тис. грн.	5178,5	4499,5	3858,5	-679	-641	-13,11	-14,25
Валовий прибуток	57541	33360	38684	-24181	5324	-42,02	15,96
Чистий прибуток, тис. грн.	7991	-32354	-23071	-40345	9283	-504,88	-28,69
Фондовіддача	33,81	24,55	51,72	-9,25	27,17	–	–
Фондомісткість	0,03	0,04	0,02	0,01	-0,02	–	–
Рентабельність ОЗ за чистим прибутком, %	154,31	-719,06	-597,93	-873,37	121,13	–	–
Рентабельність ОЗ за валовим прибутком, %	1111,15	741,42	1002,57	-369,74	261,15	–	–

У 2021 році спостерігаємо скорочення виручки від реалізації на -36,9%, однак за останній рік зростання на 80,65%. Тільки у 2020 році підприємство провадило прибуткову діяльність, чистий прибуток становив 7991 тис. грн. У 2021-2022 рр. діяльність була збитковою. Щоб пояснити такі зміни, далі здійснимо аналіз формування фінансових результатів. У цілому темпи приросту чистого доходу випереджали темпи приросту валового прибутку, що свідчить про суттєвий вплив собівартості реалізованої продукції на формування фінансових результатів. Вартість ОЗ, яка припала на 1 грн. чистого доходу, має тенденцію до зростання. Фондомісткість протягом досліджуваного періоду зменшилася від 0,03 грн. до 0,02 грн. у 2022 році. За 2020-2022 роки рентабельність ОЗ за чистим та валовим прибутком має негативну динаміку, що можна пояснити збитковою діяльністю за попередні 2 роки.

За даними Державної служби статистики України середня рентабельність продукції сільського господарства, а саме культури зернові та зернобобові, в підприємствах у 2022 році склала 11,8% [47]. Динаміка цього показника 2020-2022 років є негативною. Тенденція скорочення прибутковості діяльності простежується в цілому у галузі сільського господарства.

Упродовж досліджуваного періоду коефіцієнт оборотності капіталу збільшився від 0,37 у 2020 році до 0,42 рази у 2022 році. Відповідно цим змінам відбулося скорочення тривалості обороту капіталу та у 2022 році цей показник становив 866,3 днів . Також позитивно оцінюється зростання кількості оборотів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги від 3,71 рази до 11,7 рази за 2020-2022 рр. відповідно. Тривалість погашення дебіторської заборгованості скоротилася від 97,05 днів до 30,77 днів за 2022 рік, що дає можливість частіше залучати гроші у виробництво та отримувати додатковий дохід.

Таблиця 2.5 – Динаміка показників ефективності використання ресурсів ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020	2021	2022	Абс. приріст		Темп приросту, %	
				2021-2020	2022-2021	2021/2020	2022/2021
Чистий дохід, тис. грн.	175065	110470	199561	-64595	89091	63,10	180,65
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	117524	77110	160877	-40414	83767	65,61	208,63
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	473271,0	476678,5	480216	3407,5	3537,5	100,72	100,74
Середньорічна вартість запасів, тис. грн.	54459,5	77430,5	67766,5	22971	-9664	142,18	87,52
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, робот, послуги, тис. грн.	47197	43949	17056	-3248	-26893	93,12	38,81
Середньорічна вартість виданих авансів, тис. грн.	0	0	38997,5	0	38997,5	-	-
Середньорічна вартість кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн.	44165,5	56725,5	46761,5	12560	-9964	128,44	82,43
Середньорічна вартість отриманих авансів, тис. грн.	0	0	21754	0	21754	-	-
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,37	0,23	0,42	-0,138	0,183816	62,16	182,61
Тривалість обороту капіталу, днів	973,22	1553,40	866,29	580,18	-687,111	159,61	55,77
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за продукцію, товари, робот, послуги	3,71	2,51	11,70	-1,196	9,186745	67,65	466,14
Тривалість обороту дебіторської заборгованості за продукцію, товари, робот, послуги, днів	97,05	143,22	30,77	46,166	-112,453	147,57	21,48
Коефіцієнт оборотності запасів	2,16	1,00	2,37	-1,162	1,378129	46,30	237,00
Тривалість обороту запасів, днів	166,82	361,50	151,64	194,68	-209,853	216,70	41,95
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	3,96	1,95	4,27	-2,016	2,320216	49,24	218,97
Тривалість обороту кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, днів	116,65	152,39	22,66	35,737	-129,729	130,64	14,87
Тривалість обороту виданих авансів, днів	-	-	70,35	-	-	-	-
Тривалість обороту отриманих авансів, днів	-	-	39,24	-	-	-	-
Операційний цикл, днів	263,88	504,72	182,41	240,84	-322,31	191,27	36,14
Фінансовий цикл, днів	147,23	352,33	190,86	205,10	-161,47	239,31	54,17
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	0,087	-0,546	-0,638	-0,633	-0,092	-627,59	116,85

Кількість оборотів запасів має позитивну динаміку, а тому спостерігаємо скорочення тривалості обороту запасів від 166,82 днів у 2020 до 151,65 днів у 2022 р. Негативні зміни за усіма показниками спостерігаються 2021 році, коли підприємство отримало найбільшу суму збитку від своєї діяльності. Однак у 2022 році ситуація покращується. Як бачимо з таблиці операційний та фінансовий цикли однакові, оскільки підприємство одразу розраховується з постачальниками.

Час між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації продукції скоротився від 263,88 днів у 2020 році до 182,41 днів у 2022 р. Це означає, що на підприємстві здійснюють оптимізацію виробничого процесу, а також підвищується ефективності управління дебіторською заборгованістю. Водночас фінансовий цикл має негативну динаміку, хоч і значення не є критичними. Період у 2022 році, протягом якого власні оборотні кошти роблять один повний оборот, становить 190,86 днів.

Також спостерігаємо скорочення частки власного капіталу, сформованого за рахунок реінвестованого чистого прибутку. У 2021 та 2022 роках показник від'ємний, оскільки чистий фінансовий результат – збиток, для покриття якого використано нерозподілений прибуток попередніх років. У наступному пункті цього розділу визначимо фінансовий стан підприємства.

Таблиця 2.6 – Загальна характеристика ефективності діяльності
ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показник	2020	2021	2022
Рентабельність ОЗ за чистим прибутком, %	154,31	-719,06	-597,93
Рентабельність ОЗ за валовим прибутком, %	1111,15	741,42	1002,57
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,37	0,23	0,42
Коефіцієнт оборотності запасів	2,16	1,0	2,37
Операційний цикл, днів	263,88	504,72	182,41
Фінансовий цикл, днів	147,23	352,33	190,86

Отже, діяльність ТОВ «Агрофірма «Оршівська» у 2021-2022 рр. була збитковою. Коефіцієнт оборотності капіталу упродовж досліджуваного

періоду збільшився лише на 0,05 рази. Проблемними аспектами підприємства є скорочення власного капіталу у структурі джерел формування майна та зростання додаткових витрат, як не пов'язані з виробництвом продукції.

В цілому фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств зосереджені в оборотних активах. Для зростання фінансових результатів необхідно пришвидшувати оборотність коштів та вкладати їх у найбільш рентабельні напрямки діяльності. Також варто зауважити про сезонність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, що створює додаткові обмеження.

Для будь-якого підприємства фінансова стійкість є основою ефективної діяльності. Це стосується не тільки виробничої діяльності, а й взаємозв'язків з іншими суб'єктами господарювання та фінансовими органами. Інвестори та кредитори завжди очікують повернення своїх коштів і отримання проценту, тому фінансовий стан підприємства-позичальника має вирішальне значення.

Етапами ефективного управління фінансовою стійкістю підприємства є:

- оцінка фінансової стійкості у динаміці;
- визначення проблемних аспектів;
- розробка плану заходів для досягнення необхідного рівня фінансової стійкості;
- розподіл повноважень та завдань для реалізації запланованого; - контроль за реалізацією плану.

Поняття «фінансової стійкості» також розкривається як функціонування та розвиток підприємства за умов достатнього рівня забезпеченості фінансовими ресурсами. Розрахунок абсолютних та відносних показників фінансової стійкості базується на порівнянні джерел формування капіталу та сформованих активів підприємства.

Таблиця 2.7 – Динаміка абсолютних показників фінансової стійкості ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020	2021	2022	Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
				2021-2020	2022-2021	2021/2020	2022/2021
Власний капітал, тис. грн.	91564	59210	36138	-32354	-23072	-35,33	-38,97
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	100000	100000	100000	0	0	-	-
Короткострокові кредити банків і позики, тис. грн.	115164	108712	0	-6452	-108712	-	-
Необоротні активи, тис. грн.	7159	256436	256213	249277	-223	3482,01	-0,09
Запаси, тис. грн.	68415	86446	49087	18031	-37359	26,36	-43,22
Власні джерела формування запасів, тис. грн.	84405	-197226	-220075	-281631	-22849	-333,67	11,59
Власні та довгострокові позикові джерела формування запасів, тис. грн.	184405	-97226	-120075	-281631	-22849	-152,72	23,50
Основні джерела формування запасів, тис. грн.	299569	11486	-120075	-288083	-131561	-96,17	-1145,40
Надлишок (+) / нестача (-) власних джерел формування запасів, тис. грн.	15990	-283672	-269162	-299662	14510	-1874,06	-5,12
Надлишок (+) / нестача (-) власних та довгострокових позикових джерел формування запасів, тис. грн.	115990	-183672	-169162	-299662	14510	-258,35	-7,90
Надлишок (+) / нестача (-) основних джерел формування запасів, тис. грн.	231154	-74960	-169162	-306114	-94202	-132,43	125,67
Тип фінансової стійкості	абсолютна фінансова стійкість	кризовий	кризовий	X	X	X	X

Упродовж досліджуваного періоду фінансовий стан підприємства має негативну динаміку. У 2020 році джерела формування ресурсів підприємства мали позитивне значення, однак у наступні 2 роки спостерігаємо кризовий фінансовий стан. Розробка плану антикризових заходів є важливим завданням для керівництва підприємства, аби досягнути фінансової стійкості та посилити конкурентоспроможність на ринку. Для сільськогосподарського підприємства стабільні джерела формування запасів є важливими, оскільки діяльність такого підприємства залежить від багатьох сезонних факторів.

Підтвердженням наших висновків щодо нестабільного фінансового стану об'єкта дослідження є уточнення з аудиторського звіту 2022 року: «Ми звертаємо увагу на те, що Компанія понесла протягом звітного року чистий збиток у сумі 23071 тис. грн. Ці обставини вказують, що існує суттєва невизначеність, що може поставити під сумнів здатність Компанії продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Фінансова звітність не містить жодних коригувань, які могли б знадобитися у результаті вирішення цієї невизначеності».

Отже, впродовж досліджуваного періоду більшість відносних показників фінансової стійкості мали негативну динаміку. Одним з факторів таких змін є негативна динаміка фінансових результатів підприємства. У 2020 році частка власного капіталу у фінансових ресурсах підприємства становила 19,1%, однак показник у 2022 році зменшився до 7,4%. Коефіцієнт фінансової стійкості впродовж досліджуваного періоду не відповідав нормативному значенню (0,40 у 2020 р. та 0,28 у 2022 р. при нормі 0,75-0,9). У розрахунку на 1 грн. власного капіталу на кінець 2020 року припадало 2,04 грн. зобов'язань, а за попередній рік це показник становив 9,67 грн. Негативну динаміку можна пояснити випереджаючим темпом приросту зобов'язань на власним капіталом. Коефіцієнт маневреності ВК не відповідав нормативному значенню, найменше відхилення спостерігається у 2020 році.

Таблиця 2.8 – Динаміка відносних показників фінансової стійкості ТОВ «Агрофірма «Оршівська».

Показники	Нормативне значення	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
					2021-2020	2022-2021	2021/2020	2022/2021
Власний капітал, тис. грн.	–	91564	59210	36138	-32354	-23072	-35,33	-38,97
Активи, тис. грн.	–	478457	474900	485532	-3557	10632	-0,74	2,24
Зобов'язання, тис. грн.	–	186893	315690	349394	128797	33704	68,91	10,68
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	–	100000	100000	100000	0	0	-	-
Запаси	–	68415	86446	49087	18031	-37359	26,36	-43,22
Оборотні активи	–	471260	218426	229291	-252834	10865	-53,65	4,97
Необоротні активи, тис. грн.	–	7159	256436	256213	249277	-223	3482,01	-0,09
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	0,191	0,125	0,074	-0,067	-0,050	–	–
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$< 0,5$	0,391	0,665	0,720	0,274	0,055	–	–
Коефіцієнт фінансової залежності	< 2	5,23	8,02	13,44	2,80	5,41	–	–
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,75–0,9	0,40	0,34	0,28	-0,07	-0,05	–	–
Коефіцієнт фінансового ризику	< 1	2,04	5,33	9,67	3,29	4,34	–	–
Коефіцієнт маневреності ВК	0,3–0,5	2,01	-1,64	-3,32	-3,66	-1,68	–	–
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами	0,5–0,8	2,70	-1,12	-2,45	-3,82	-1,32	–	–
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами	$> 0,1$	0,39	-0,45	-0,52	-0,84	-0,08	–	–
Індекс постійного активу	зменшення	0,08	4,33	7,09	4,25	2,76	–	–

В цілому динаміка відносних показників фінансової стійкості підтверджує кризовий стан підприємства упродовж досліджуваного періоду. Для вирішення проблеми необхідні управлінські рішення щодо збільшення власних джерел формування фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 2.9 – Підсумки аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств

Суб'єкт господарювання	Результати дослідження
ТОВ «Агрофірма «Оршівська»	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення суми власного капіталу, зобов'язання становлять понад 90%; - понад 75% оборотних активів у дебіторській заборгованості; - значне зростання дебіторської заборгованості за виданими авансами упродовж досліджуваного періоду; - збиткова діяльність у 2021-2022 рр.; - кризовий фінансовий стан;

Ефективне відтворення і максимальне примноження фінансових ресурсів можливе за умови скоординованого, передусім, внутрішнього управління. В цьому контексті потрібно спрямовувати грошові кошти, отримані з різних джерел фінансування, у певні конкретні категорії активів.

Так, доходи від використання власного капіталу спрямовувати у формування матеріально-технічної бази підприємства; позичені кошти довгострокового характеру і прибуток від їх використання – в капітальне будівництво та інноваційні вкладення, а короткострокового – в оборотні засоби; залучений капітал доцільно використовувати на фінансування дебіторської заборгованості та поточних фінансових інвестицій [5].

Конкурентоспроможність досліджуваних підприємств на ринку суттєво залежить від внутрішніх факторів. У цьому ми переконалися, здійснивши оцінку управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Фінансові рішення, які були зроблені підприємствами за останні роки, не забезпечують достатньої ефективності для розвитку та забезпечення стабільного фінансового стану.

Тому у наступному розділі ми запропонуємо шляхи покращення якості управління фінансовими ресурсами для досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

2.2. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств

Подальший аналіз буде спрямовано на визначення напрямків використання коштів. Ефективність використання коштів є ключовим завданням для суб'єкта господарювання за умови обмеженості фінансових ресурсів. Проведення аналізу використання коштів дозволить визначити напрямки, які потребують додаткового фінансування. Також важливими завданнями є пошук резервів фінансових ресурсів, альтернативних шляхів залучення та напрямків використання капіталу підприємства.

Суттєві зміни суми необоротних активів відбулися у 2021 році. Приріст був зумовлений збільшенням суми довгострокових фінансових інвестицій на 250000 тис. грн. Вартість основних засобів упродовж досліджуваного періоду зменшувалася. За останній рік основні засоби склали лише 3579 тис. грн., що у структурі 1,4%. На цьому етапі можна зробити висновок, що підприємство не оновлює засоби виробництва та нові капітальні інвестиції не здійснюються.

У попередньому підрозділі ми визначили, що найбільше фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств зосереджені у оборотних коштах. Тому ефективність оборотного капіталу є ключовим фактором отримання позитивних фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 2.10 – Динаміка складу і структури необоротних активів ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020		2021		2022		Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	2021- 2020	2022- 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Незавершені капітальні інвестиції	2204	31	2204	0,86	2204	0,86	0	0	0,00	0,00
Основні засоби	4861	67,90	4138	1,61	3579	1,40	-723	-559	- 14,87	-13,51
Довгострокові фінансові інвестиції	94	1	250094	98	250430	98	250000	336	265957,45	0,13
Всього необоротних активів	7159	100,00	256436	100,00	256213	100,00	249277	-223	3482,01	-0,09

Таблиця 2.11 – Динаміка складу і структури оборотних активів ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020		2021		2022		Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	2021- 2020	2022- 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Запаси	68415	14,52	86446	39,58	49087	21,41	18031	-37359	26,36	-43,22
Дебіторська заборгованість	395362	83,89	122052	55,88	172313	75,15	-273310	50261	-69,13	41,18
Гроші та їх еквіваленти	26	0,01	32	0,01	644	0,28	6	612	23,08	1912,5
Інші оборотні активи	7457	1,58	9896	4,53	7247	3,16	2439	-2649	32,71	-26,77
Всього оборотних активів	471260	100,0	218426	100,0	229291	100,0	-252834	10865	-53,65	4,97

У 2021 році спостерігаємо різке скорочення вартості оборотних активів на понад 50%. Такі зміни були зумовлені скороченням суми дебіторської заборгованості за відповідний період. У 2020 році дебіторська заборгованість становила 395362 тис. грн., а у 2021 році – 122052 тис. грн. Сума запасів протягом досліджуваного періоду зменшилася від 68415 тис. грн. у 2020 році до 49087 тис. грн. у 2022 р. У структурі оборотних активів підприємства найбільшу частку становить дебіторська заборгованість (75,15% у 2022 р.).

Загалом можна зробити висновок, що підприємство активно провадить свою діяльність та намагається збільшити обсяги продажів (це позначається на великій частці дебіторської заборгованості). Однак пришвидшення розрахунків з дебіторами може стати резервом зростання вільних грошових коштів, які можуть забезпечити розширене відтворення.

Продовжимо детальніше аналізувати напрями використання фінансових ресурсів, а саме запаси та дебіторську заборгованість досліджуваних підприємств.

У період 2020-2022 рр. сума запасів скоротилася від 68415 тис. грн. до 49087 тис. грн. Щороку у структурі запасів незавершене виробництво складало найбільшу частку. За останній рік 78% запасів перебували у незавершеному виробництві, що можна пояснити сезонністю виробничої діяльності підприємства. Водночас позитивно оцінюється скорочення суми товарів на складах, які у 2020 році становили 43,28% усіх запасів, а у 2022 році – лише 3,91%. У цілому такі управлінські рішення щодо формування запасів є обґрунтованими та відповідають особливостям виробничої діяльності підприємства.

Проаналізувавши структуру запасів досліджуваних підприємств, можна зробити висновок про необхідність розробки більш ефективної збутової політики, оскільки спостерігаємо збільшенням залишків готової продукції та товарів на складі. Для повного розуміння ефективності використання фінансових ресурсів підприємств було проведено аналіз дебіторської заборгованості.

Таблиця 2.12 – Динаміка складу і структури запасів «Агрофірма «Оршівська» за 2020-2022 рр.

Показники	2020		2021		2022		Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	2021- 2020	2022- 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Виробничі запаси	1057	1,54	1027	1,19	588	1,20	-30	-439	-2,84	-42,75
Незавершене виробництво	36556	53,43	49402	57,15	38066	77,55	12846	-11336	35,14	-22,95
Готова продукція	1189	1,74	30449	35,22	8516	17,35	29260	-21933	2460,89	-72,03
Товари	29613	43,28	5568	6,44	1917	3,91	-24045	-3651	-81,20	-65,57
Всього запасів	68415	100,0	86446	100,0	49087	100,0	18031	-37359	26,36	-43,22

Таблиця 2.13 – Динаміка складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	2020		2021		2022		Абс. приріст, тис. грн.		Темп приросту, %	
	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %	2021- 2020	2022- 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	68835	17,41	19063	15,62	15049	8,73	-49772	-4014	-72,31	-21,06
Дебіторська заборгованість за розрахунками	247	0,06	3177	2,60	81228	47,14	2930	78051	1186,23	2456,75
за виданими авансами	247	0,06	3177	2,60	77995	45,26	2930	74818	1186,23	2354,99
з бюджетом	0	0	0	0	3233	1,88	0	3233	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	326280	82,53	99812	81,78	76036	44,13	-226468	-23776	-69,41	-23,82
Всього дебіторської заборгованості	395362	100,0	122052	100,0	172313	100,0	-273310	50261	-69,13	41,18

Сума дебіторської заборгованості зменшилася у 2021 р. на -273331 тис. грн., а за останній рік спостерігаємо зростання на 41,18%. Суттєві зміни упродовж досліджуваного періоду відбулися у структурі дебіторської заборгованості. У 2020 році 82,53% складала інша поточна дебіторська заборгованість, а у 2022 році найбільшу частку – дебіторська заборгованість за виданими авансами. Відстрочення оплати покупцями за продукції, товари, роботи послуги щороку скорочується, що оцінюється позитивно.

Для більш ефективного використання ресурсів підприємства необхідно контролювати цільове використання та доцільність розрахунків з дебіторами. Скорочення дебіторської заборгованості в цілому може стати резервом додаткових коштів, які будуть спрямовані на оновлення основних засобів чи розширене відтворення.

Отже, проміжні висновки аналізу ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств наведено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Результати аналізу ефективності використання фінансових ресурсів досліджуваних підприємств

Підприємство	Висновок
ТОВ «Агрофірма «Оршівська»	<ul style="list-style-type: none"> - значне зменшення суми власного капіталу, що зумовлено покриттям збитків за рахунок нерозподілених прибутків; - більше 75% запасів знаходять у незавершеному виробництві;

Раніше вже було згадано, що ефективність використання фінансових ресурсів залежить від багатьох показників, у тому числі стану основних виробничих фондів. Ефективність використання основних засобів оцінюється показниками рентабельності. У розрахунках використовується середньорічна вартість основних засобів та фінансові результати діяльності підприємства (виручка від реалізації продукції, валовий та чистий прибуток).

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

3.1 Оптимізація структури фінансових ресурсів та заходи оперативного планування для ефективності управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств

Успішна діяльність підприємства не може бути досягнута лише значною сумою капіталу на балансі. Оптимальна структура капіталу та обґрунтовані напрямки використання коштів є не менш важливим фактором. Щодо залучених фінансових ресурсів, то такі кошти повинні мобілізуватись на термін, що перевищує термін їх застосування.

Завдання формування раціональної структури джерел мобілізації ресурсів необхідно розпочати з постановки цілей та проведення попередніх розрахунків [13]. Наступний крок – це визначення форми фінансових ресурсів, що застосовуватимуться – власні чи залучені. Власного капіталу не завжди достатньо для формування необхідних активів, тому найбільш складним та важливим завданням є визначення оптимальної структури залучених ресурсів за певну плату та розмір такого залучення.

Забезпечення оптимальності структури фінансових ресурсів є важливою стадією процесу стратегічного дослідження ресурсної бази, що передбачає формування такої структури, за якої може бути досягнуто максимальної успішності роботи підприємства [1].

У попередньому розділі ми визначили, що найбільш несприятливі зміни у структурі джерел формування фінансових ресурсів відбулися у ТОВ «Агрофірма «Оршівська». Власний капітал підприємства у 2022 році забезпечував менше 10% усього майна. Раціональну структуру ресурсів визначити непросто, проте є важливим завданням для розробки та реалізації шляхів підвищення якості управління фінансовими ресурсами. Більшість

вітчизняних підприємств не зосереджують уваги на наукових методах оптимізації ресурсної бази.

Таке нівелювання наукових підходів є суттєвим недоліком системи менеджменту, адже структура капіталу безпосередньо має вплив на підсумки роботи підприємства [27].

Для проведення розрахунків ми використали ефект фінансового левериджу як інструмент управління структурою капіталу (див. табл. 3.1).

На основі таблиці 3.1 підсумуємо, що структура фінансових ресурсів ТОВ «Агрофірма «Оршівська» у 2020-2022 роках є неуспішною, враховуючи, що власні ресурси у левовій частці сформовані за рахунок нерозподіленого прибутку, що вказує на високі результати роботи підприємства аналізу в підсумку.

Таблиця 3.1 – Аналіз фінансового левериджу для ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	Роки		
	2020	2021	2022
Капітал, у т. ч.:	478457	474900	485532
Обсяг власного капіталу, тис. грн.	91564	59210	36138
Обсяг залученого капіталу, тис. грн.	386893	415690	449394
Чистий прибуток, тис. грн.	7991	-32354	-23071
Власний капітал, %	19,14	12,47	7,44
Позиковий капітал, %	80,86	87,53	92,56
Коефіцієнт фінансового важеля	4,23	7,02	12,44
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу за чистим прибутком	0,09	-0,55	-0,64
Ставка банківського відсотка, %	28	29	36
Ставка банківського відсотка з врахуванням ризику, %	32,23	36,02	48,44
Податковий коректор	0,82	0,82	0,82

По-перше, потрібно відзначити перевищення позикових ресурсів над власними. Також звернемо увагу на коефіцієнт рентабельності, який має негативну динаміку.

Це свідчить про неефективність використання коштів за поточної структури капіталу. Найвищим показником був у 2020 році, коли підприємство провадило прибуткову діяльність. Тому можна стверджувати, що структура фінансових ресурсів ТОВ «Агрофірма «Оршівська» цього періоду є оптимальною за останні 3 роки.

Упродовж досліджуваного періоду підприємству вдалося досягти рентабельності власного капіталу у 9%. Водночас у 2020 році економічна рентабельність активів, що розраховується як відношення валового прибутку до суми активів, становила 12%. Для подальшої оцінки варіантів структури капіталу ТОВ «Агрофірма «Оршівська» ми обрали це значення рентабельності.

З метою визначення оптимальної структури фінансових ресурсів для ТОВ «Агрофірма «Оршівська» за розмір капіталу взято суму активів за 2022 рік та запропоновано 5 варіантів співвідношення власних та залучених ресурсів.

Упродовж досліджуваного періоду найкращі показники рентабельності та прибутковості спостерігаємо у 2020 році, тому нами було розроблено прогноз зростання фінансового результату до рівня цього періоду. Проведені розрахунки фінансового левериджу можна побачити у таблиці 3.2.

Підсумуємо, що оптимальною структурою капіталу для ТОВ «Агрофірма «Оршівська» є частка власних та залучених коштів в однакових обсягах, тобто по 50%. Наші висновки є правильними за умови рентабельності діяльності за валовим прибутком 12% та формування позикових коштів тільки банківськими кредитами зі ставкою 14%. Однак у структурі зобов'язань підприємства вагому частку займають комерційний кредит та інші поточні зобов'язання. Відповідно середня вартість залучених коштів за такої структури буде меншою.

Таблиця 3.2 – Оцінка варіантів структури капіталу для ТОВ «Агрофірма «Оршівська»

Показники	Варіанти розрахунку				
	1	2	3	4	5
Обсяг власного капіталу, тис. грн.	242766	194212,8	145659,6	97106,4	48553,2
Можливий обсяг позикового капіталу, тис. грн.	242766	291319,2	339872,4	388425,6	436978,8
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	485532	485532	485532	485532	485532
Власний капітал, %	50,00	40,00	30,00	20,00	10,00
Позиковий капітал, %	50,00	60,00	70,00	80,00	90,00
Коефіцієнт фінансового важеля	0	1,50	2,33	4,00	9,00
Коефіцієнт рентабельності активів	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12
Ставка банківського відсотка, %	14	14	14	14	14
Ставка банківського відсотка з врахуванням ризику, %	14	15,50	16,33	18,00	23,00
Обсяг прибутку без врахування відсотків за кредит, тис. грн.	58263,84	58263,84	58263,84	58263,84	58263,84
Сума сплачених відсотків по кредиту, тис. грн.	0	45154,48	55512,49	69916,61	100505,1
Обсяг прибутку з врахуванням відсотків по кредиту, тис. грн.	58263,84	13109,36	2751,348	-11652,8	-42241,3
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	18	18
Розмір податку на прибуток, тис. грн.	10487,49	2359,69	495,24	-2097,50	-7603,43
Чистий прибуток, тис. грн.	47776,35	10749,68	2256,11	-9555,27	-34637,85
Коефіцієнт фінансової рентабельності	0,1968	0,05535	0,015489	-0,0984	-0,7134
Ефект фінансового левериджу	0,046576	-0,10412	-0,23823	-0,78195	-6,29809

Структура сільськогосподарських підприємств, за якої 50% майна сформовано власними коштами, найбільш безпечна для фінансової стійкості суб'єкта господарювання та дозволить швидкими темпами розширювати свою діяльність. Однак зауважимо, за даними Державної служби статистики України за період 2021 року капітал підприємств сільськогосподарської галузі лише на 12,2 % був сформований за рахунок власних коштів засновників. Частка довгострокових та поточних зобов'язань становила 9,34 % та 78,46 % відповідно. Отже, значна частка залучених коштів у фінансових ресурсах аграрних підприємств є поширеним явищем. Досліджуваним підприємствам потрібно розробити поетапний ефективний план підвищення фінансової незалежності. Більш детально шляхи підвищення якості управління фінансовими ресурсами ми розглянемо у наступному підрозділі.

У напрямі забезпечення оптимальної структури ресурсів досліджуваних підприємств також необхідно реалізувати комплекс заходів [7]:

- 1) зростання рівня прибутковості активів за рахунок зростання прибутків до сплати відсотків та податкових платежів, збільшувати економічну рентабельність активів за рахунок збільшення прибутків до сплати відсотків та податків, що зумовить зниження ступеня залежності досліджуваного підприємства від динамічності плати за користування залученими ресурсами.

- 2) зниження плати за користування мобілізованими ресурсами за рахунок застосування інноваційних форм залучення капіталу у вигляді лізингу, іпотечного кредитування, використання пільгових програм кредитування, формування позитивної кредитної історії та налагодження надійних стабільних відносин із певним колом фінансово-кредитних установ.

Покажемо механізм оптимізації структури ресурсного забезпечення досліджуваних сільськогосподарських підприємств на рисунку 3.1.

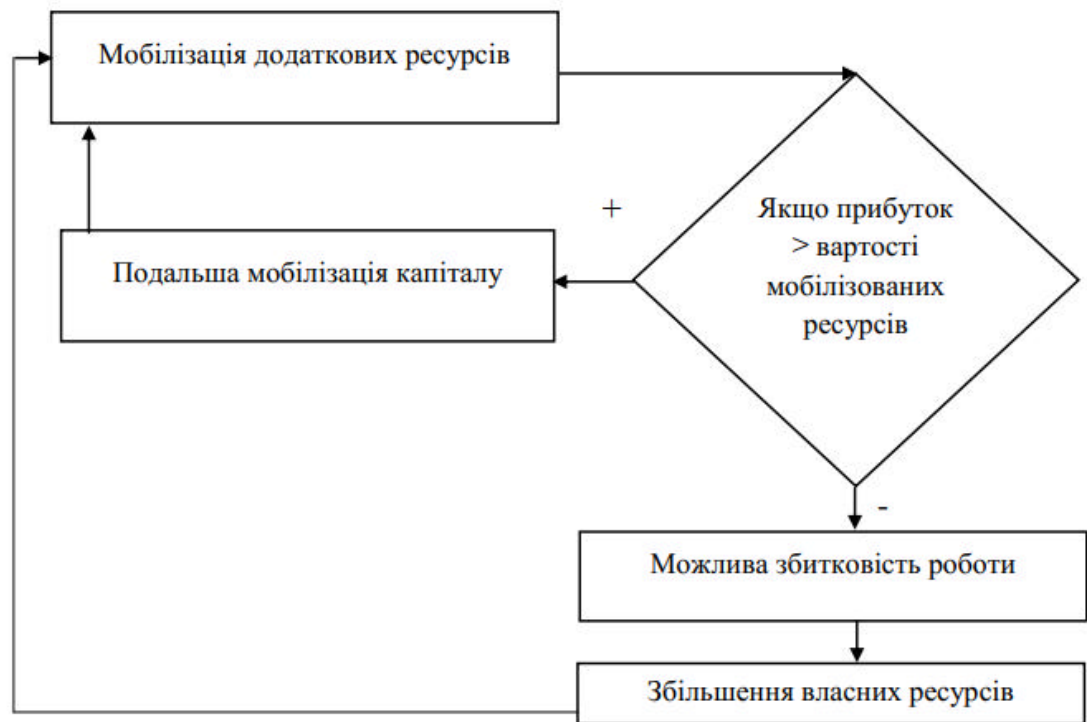

Рисунок 3.1. – Схема організації структури капіталу підприємств

Алгоритм дій на рисунку 3.1 показує, що подальше залучення позикового капіталу можливе за отримання такого рівня прибутку, який би покривав вартість мобілізованих ресурсів. У іншому разі актуальним завданням є збільшення суми власних ресурсів, що дозволить покращити фінансове становище та платоспроможність підприємства.

Отже, на нинішньому етапі розвитку структура фінансових ресурсів досліджуваних підприємств не відповідає оптимальному співвідношенню власних та позикових ресурсів, що було нами розраховано. Незважаючи на те, що загалом власний капітал підприємств сільськогосподарської галузі складає приблизно 12% усього майна підприємства, найбільш ефективною структурою є 50% власних та стільки ж залучених фінансових ресурсів. У наступних підпунктах ми запропонували конкретні шляхи реалізації успішної фінансової стратегії, які дозволять досліджуваному підприємству бути прибутковим та ефективно використовувати ресурси.

В актуальних умовах розвитку у розрізі фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств одним із важливих напрямів підвищення

успішності їх використання є забезпечення успішної системи планування та складання прогнозів діяльності у короткостроковому періоді.

Короткострокове планування припускає закріплення цілей і завдань підприємства в системі бюджетів і кошторисів, складених для структурних підрозділів та окремих напрямків діяльності, тому оперативне планування нерозривно пов'язане з бюджетуванням – процесом розробки і складання бюджетів відповідно до мети господарської та фінансової діяльності підприємства.

Оперативне планування ресурсів сільськогосподарських підприємств є складовою частиною оперативного бюджетування [38, с.183]. Розробка, аналіз і контроль бюджетів виступає найважливішою складовою частиною управлінського обліку. У бюджетах знаходять висвітлення оперативні плани діяльності підприємства, на основі виявлення та аналізу відхилень від бюджетних показників визначаються і вивчаються проблемні ділянки роботи.

Для досягнення ефективного оперативного бюджетного планування на сільськогосподарських підприємствах повинна бути встановлена процедура розробки і прийняття бюджетів та визначена послідовність їх складання.

Сам процес оперативного бюджетного планування на сільськогосподарських підприємствах повинен складатися із стадій, які показано на рисунку 3.2.

За допомогою бюджетування керівництво має можливість заздалегідь передбачити джерела та обсяги надходження ресурсів, а також у майбутньому матиме можливість провести на їх основі наступний фінансовий контролінг у галузі визначення відхилень фактичних доходів від планових та дослідити чинники впливу на фактичні відхилення, а також розробити комплекс рекомендацій щодо нівелювання впливу негативних факторів та посилення впливу сприятливих [38, с.106].

Інакше кажучи, система бюджетів ресурсів дає керівництву можливість побудувати цілісну картину фінансового забезпечення майбутньої роботи підприємства. Бюджетування виступає як інструментом планування, так і

контролю.

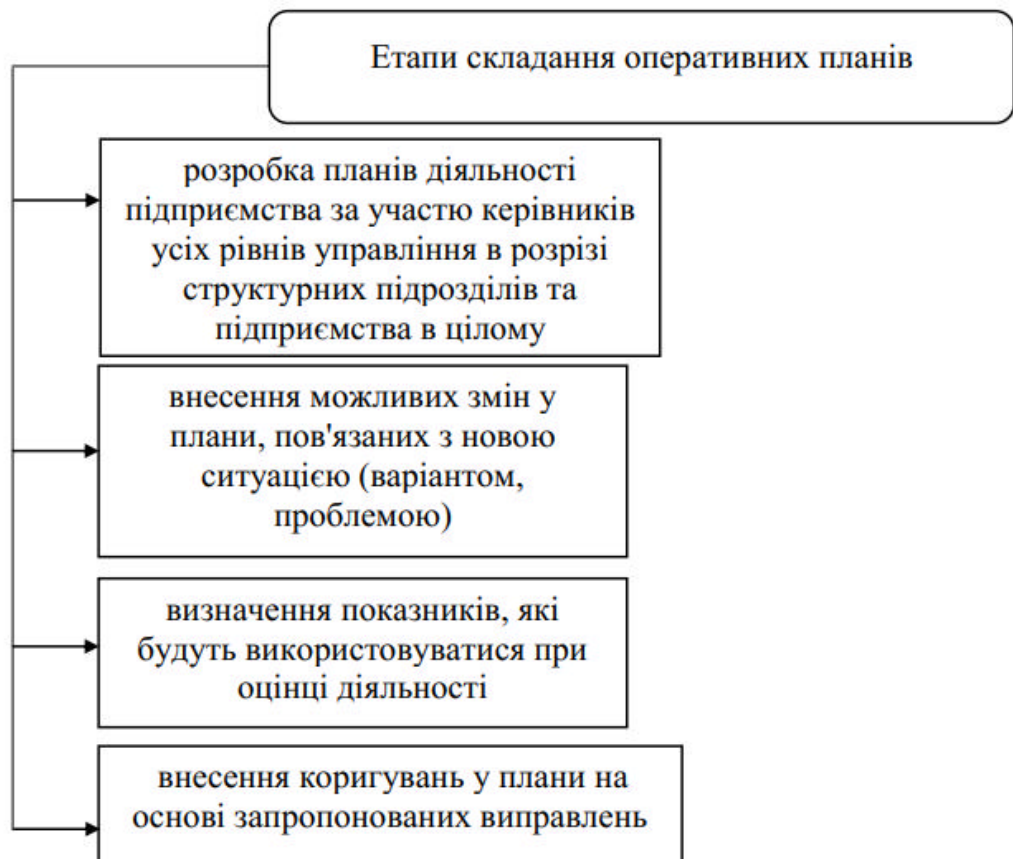

Рисунок 3.2. – Періодизація розробки оперативних планів сільськогосподарських підприємств у галузі надходжень

До оперативних планів у прогнозуванні фінансових ресурсів належать плани, що наведені у таблиці 3.3.

Оперативні бюджети можуть мати чимало видів і форм. Визначальними тут будуть наступні фактори [24, с.137]:

- предмет складання бюджету;
- структура апарату управління;
- розмір і особливості діяльності підприємства; □ ціль його складання.

При цьому основними вимогами до планів є простота і ясність розуміння, тому що надлишок інформації знижує значення і точність даних, а недостатність інформації може призвести до нерозуміння його сутності.

Таблиця 3.3 – Види оперативних планів фінансових ресурсів
сільськогосподарських підприємств

Оперативний план	Зміст
План прибутків	Передбачає деталізоване відображення надходжень у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності
Операційний бюджет	Передбачає деталізоване відображення надходжень від реалізації продукції сільського господарства у розрізі її видів
Модифікований бюджет	Формується у разі планування надходжень на дуже високому рівні
Прирістний бюджет	Формується на базі попереднього бюджету доходів із врахуванням простої індексації
Альтернативний бюджет	Формується із декількох частин, які показують можливі варіанти надходжень

Конкретну форму бюджету вибирає безпосередньо його розробник з огляду на правило:

- інформація, відображена в бюджеті, повинна бути настільки повною, точною і значущою для її одержувача, наскільки це можливо.

Нами було розроблено оперативний план надходжень фінансових ресурсів одного з досліджуваних підприємств у розрізі основних його видів діяльності у таблиці 3.4.

Зауважимо, що для ТОВ «Агрофірма «Оршівська» притаманні надходження коштів переважно від операційної діяльності, а отримання доходів від фінансової та інвестиційної діяльності не передбачено у значних розмірах. Така ситуація спостерігається у більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Аграрні виробники не використовують інвестиційні джерела доходу через нестачу вільних фінансових ресурсів, а також ризики та низьку ліквідність інвестиційних інструментів.

Отже, на основі таблиці 3.4 заплановано, що досліджуване підприємство зможе отримати протягом III-IV кварталу 2024 року 32850 тис. 77 грн.

Таблиця 3.4 – Оперативний план надходжень ТОВ «Агрофірма
«Оршівська» на III-IV квартал 2024 року

Надходження	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Разом
Доходи від операційної діяльності:	-	-	2300	7867	12459	7456	2389	32471
надходження від реалізації цукрового буряка	-	-	2300	7867	12459	7456	2389	32471
Доходи від фінансової діяльності:	23	23	45	45	45	-	-	181
надходження від лізингових операцій	23	23	45	45	45	-	-	181
Доходи від інвестиційної діяльності:	75	123	-	-	-	-	-	198
реалізація майнових комплексів	75	123	-	-	-	-	-	198
Разом	98	146	2345	7912	12504	7456	2389	32850

Джерелами доходів визначено:

- реалізація зерна та олійних культур, тобто доходи операційної діяльності;
- надходження від надання вільної сільськогосподарської техніки у тимчасове користування;
- надходження від реалізації приміщень, що не використовуються до початку сезонних робіт, з метою використання цих коштів для збільшення обсягів посіву.

У процесі оперативного планування повинні використовуватися як елементи методу бухгалтерського обліку, зокрема рахунки і документація, так і різні економічні методи: нормативний, розрахунково-аналітичний, балансовий, оптимізація (багатоваріантність), статистичні методи (експертна оцінка).

Процес бюджетування тісно пов'язаний із процесом контролю та

аналізом, оскільки після закінчення періоду, на який були складені бюджети, проводиться зіставлення фактичних результатів діяльності підприємства з бюджетними показниками і, відповідно, аналіз відхилень та виявлення їх причин. Доцільно проводити контроль щомісяця, аби оперативно виявляти невідповідності та вчасно приймати управлінські рішення.

У в процесі оцінки бюджету і контролю за його виконанням виявляються можливості удосконалення фінансової та виробничої роботи суб'єкта господарювання, шляхи покращення його фінансового стану, напрямки удосконалення бюджетування та планування в цілому.

На наступному рисунку відображено базові завдання оперативного бюджетування у розрізі фінансових ресурсів підприємства. На нашу думку, досліджувані підприємства в обов'язковому порядку повинні розробити фінансовий план, аби координувати свої дії щодо залучення та використання ресурсів, а також мати змогу порівнювати фактичні результати з плановими.

Рисунок 3.3. – Комплекс етапів впровадження системи фінансового управління сільськогосподарських підприємств [24, с.132]

При впровадженні бюджетного планування у практику сільськогосподарського підприємства, проблемою виступає відсутність інформаційного забезпечення (інструктивного матеріалу) щодо організації та методики складання планів як по структурних підрозділах, так і по підприємству в цілому. Вирішенням цього питання є розробка інструкцій та внутрішніх положень щодо основних методів, принципів та інших особливостей складання планової документації на підприємстві.

Також, окрім складання планів та бюджетів, важливим є завдання розробки успішної фінансової стратегії ТОВ «Агрофірма «Оршівська» та відповідно комплексу оперативних заходів (тактичних дій підприємства).

Базовими оперативними заходами реалізації фінансової стратегії визначаємо:

1) запровадження та реалізація системи оперативного управління активами, що виступатиме засобом зростання платоспроможності. Першочерговим завданням є забезпечення успішної системи менеджменту дебіторської заборгованості досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

Для реалізації поставленого завдання доцільно використовувати різні методи, які дозволять мінімізувати ризики та забезпечити зростання рівня ліквідності зобов'язань, а саме:

- створення клірингового відділу;
- реалізація факторингових операцій;
- використання вексельної форми розрахунків;
- страхування ймовірності невиконання зобов'язань споживачів;
- система знижок у разі оплати продукції у момент її фактичного відвантаження;
- формування надійної бази покупців.

Не менш необхідним є розвиток системи управління дебіторською заборгованістю шляхом її класифікації, постійного дослідження стану, розрахунку граничного розміру, що забезпечить відсутність сумнівних

зобов'язань, удосконалення системи моніторингу у галузі дебіторської заборгованості.

2) Максимізація потоків грошових коштів сільськогосподарських підприємств. Доцільно розробити та впровадити певну систему взаємовідносин з контрагентами, яка б включала застосування гнучких умов та форм оплати, таких як [4, с.34-40]:

- передоплата, яка передбачає встановлення мінімальної ціни продажу;
- часткова передоплата, яка поєднує передоплату та продаж товарів в кредит;
- передача продукції під реалізацію, яка зберігає за продавцем право власності на реалізовані товари, поки він не отримає всю суму оплати за них;
- виставлення проміжного рахунку, який використовується за довгострокових контрактів для забезпечення регулярних потоків грошових коштів за ступенем виконання певних етапів роботи;
- банківська гарантія, яка означає, що банк буде відшкодувати необхідну суму в разі невиконання боржником своїх зобов'язань;
- застосування гнучких цін, що залежать від різних індикаторів (наприклад, від індексу інфляції чи курсу долара). Така ціна дозволить уникнути підприємству інфляційних збитків чи збитків по курсових різницях.

Отже, управління платоспроможністю з позиції управлінського персоналу суб'єкта господарювання пов'язане з [17, с.360]:

- вибором оптимальної політики управління обсягом, складом і структурою обігових активів (особливо це стосується дебіторської заборгованості та грошових коштів), яка дає можливість досягти прийняттого рівня платоспроможності суб'єкта господарювання та підвищити рентабельність його діяльності.

3) Третім оперативним заходом буде оцінка платоспроможності підприємств з урахуванням сформованих умов розрахунків.

Для отримання більш зрозумілої картини про платоспроможність

суб'єкта господарювання доцільно розраховувати модифікацію коефіцієнта абсолютної платоспроможності, а саме коефіцієнт покриття середньоденних платежів грошовими коштами [7].

Сутність цього розрахунку полягає в тому, щоб визначити, яку кількість «днів платежів» покривають грошові кошти, що є у суб'єкта господарювання.

Значення коефіцієнта покриття платежів грошовими коштами, який виражений в днях платежів, є більш інформативним, ніж коефіцієнти ліквідності та платоспроможності, оскільки дає змогу визначити допустимі для суб'єкта господарювання значення показника абсолютної платоспроможності.

4) Наступним оперативним заходом є перегляд політики залучення позикових коштів. Зміцнення миттєвої платоспроможності суб'єкта господарювання можна досягти завдяки довгостроковому кредитуванню замість короткострокового, що матиме свої позитивні результати. Водночас необхідно брати до уваги можливі ризики та вплив зовнішніх кредиторів на діяльність підприємства.

Керівництву ТОВ «Агрофірма «Оршівська» слід реалізовувати розрахунок варіанта використання довгострокового кредитування замість короткострокового, за якого:

- зменшення суми поточних зобов'язань;
- збільшення терміну виплати позикових коштів;
- збільшення терміну розпорядження цими коштами [7].

Отже, для досліджуваних підприємств виділяємо, зокрема, такі оперативні заходи планового характеру:

1) реформування управлінської системи підприємства – основними заходами цього напрямку повинні стати впровадження системи підвищення кваліфікації управлінського персоналу та їх періодичного професійного навчання і розвитку, нормативної перевірки їх знань, що забезпечить досягнення належного рівня ефективності управлінських рішень [24];

2) ефективне управління активами підприємства, забезпечення

оптимальної структури ресурсів.

З цією метою необхідно зробити наступне:

- 1) постійно контролювати стан розрахунків з замовниками за відстроченими (простроченими) заборгованостями;
- 2) орієнтуватися на диверсифікацію замовників, щоб зменшити ризик несплати одним або декількома покупцями;
- 3) стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською призводить до неплатоспроможності підприємства; 3) зменшення витрат підприємства:
  - скорочення адміністративних витрат;
  - зменшення розміру інших операційних витрат, що зумовить зростання чистого прибутку відповідно;
- 4) трансформація короткострокових зобов'язань в довгострокові кредити, перетворення поточної кредиторської заборгованості шляхом факторингу;
- 5) забезпечити зростання абсолютно ліквідних оборотних активів.

Потреби підприємства в засобах і рішеннях щодо їхнього розміщення повинні постійно аналізуватися з метою запобігання надлишку і дефіциту найбільш ліквідних активів. Обсяг грошових коштів планується збільшувати за рахунок поступового скорочення дебіторської заборгованості на 20%, що зумовить зростання грошових коштів та їх еквівалентів до оптимального рівня.

Отже, на основі запропонованих заходів реалізації фінансової стратегії досліджуваних підприємств плануємо, що у 2021 році відбудеться:

- 1) зростання суми основних фондів, що зумовлено поступовим оновленням виробничих потужностей;
- 2) скорочення обсягу необоротних активів за рахунок зменшення суми незавершених капітальних інвестицій;
- 3) скорочення дебіторської заборгованості завдяки ефективному менеджменту у цьому напрямку та відповідно зростання рівня поточних

фінансових інвестицій та грошових коштів;

4) зменшення обсягу поточної кредиторської заборгованості та формування оптимального рівня довготермінового позикового капіталу.

Отже, оперативне планування фінансових ресурсів підприємства дає можливість чіткого моніторингу та контролю за розрахунками, успішного виявлення недоліків, винесення на розгляд керівництва проблемних питань діяльності підприємства та своєчасного їх вирішення.

3.3. Обґрунтування шляхів збільшення капіталізації сільськогосподарського підприємства

Обсяг капіталу будь-якого підприємства дозволяє оцінити масштаби діяльності та позицію на ринку суб'єкта господарювання. Для обґрунтування шляхів збільшення капіталізації підприємства визначимо ключові переваги та недоліки, що мають вплив на рівень фінансової забезпеченості досліджуваних підприємств у розрізі зовнішнього та внутрішнього середовища у таблиці 3.5.

На основі всебічного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємств визначено ключові проблеми функціонування у галузі управління фінансовими ресурсами:

- нераціональна структура ресурсної бази;
- низький рівень рентабельності, що зумовлює гальмування процесів капіталізації підприємства [1].

Визначаємо, що загальною ціллю у сфері управління фінансовими ресурсами підприємства аналізу є – забезпечення високого рівня фінансової безпеки у майбутньому.

Таблиця 3.5 – SWOT-аналіз факторів впливу на фінансову діяльність досліджуваних сільськогосподарських підприємств

Мікросередовище	Переваги (S)	Недоліки (W)
	1. Позитивна кредитна історія, що дає можливість збільшення позикових ресурсів. 2. Резерв формування довгострокових зобов'язань.	1. Нестача найбільш ліквідних активів. 2. Не розроблено план отримання доходів від інвестиційної діяльності.
Макросередовище	Сприятливі фактори (O)	Несприятливі чинники (T)
	1. Розвиток пільгової системи кредитування. 2. Урядові програми підтримки сільськогосподарських підприємств.	1. Зростання вартості кредитних ресурсів. 2. Нестабільність валютного курсу. 3. Нерозвиненість фінансового ринку та фінансових інститутів.

На основі рисунку 3.4 визначаємо, що базовими принципами стратегії якісного управління фінансовими ресурсами підприємств є:

- 1) комплексності – передбачає реалізацію заходів, що будуть взаємопов'язані між собою та взаємодоповнювати, що не суперечитимуть один одному та будуть реалізовані для спільної мети;
- 2) послідовності – увесь комплекс заходів повинен здійснюватися у чіткому порядку, визначеному у процесі формування стратегії;
- 3) динамічності – передбачає гнучкість основних етапів стратегії відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовищ;
- 4) своєчасності – реалізація визначених заходів стратегії повинна відповідати запланованим термінам, що безпосередньо визначатиме рівень якості її реалізації;
- 5) економічної доцільності – передбачає формування та впровадження напрямів стратегії з метою забезпечення зниження витрат підприємства та зростання рівня рентабельності.

Наступним логічним кроком є розробка заходів підвищення рівня рентабельності діяльності ТОВ «Агрофірма «Оршівська», що дозволить обґрунтувати доцільність та можливі варіанти збільшення капіталізація

суб'єктів господарювання.

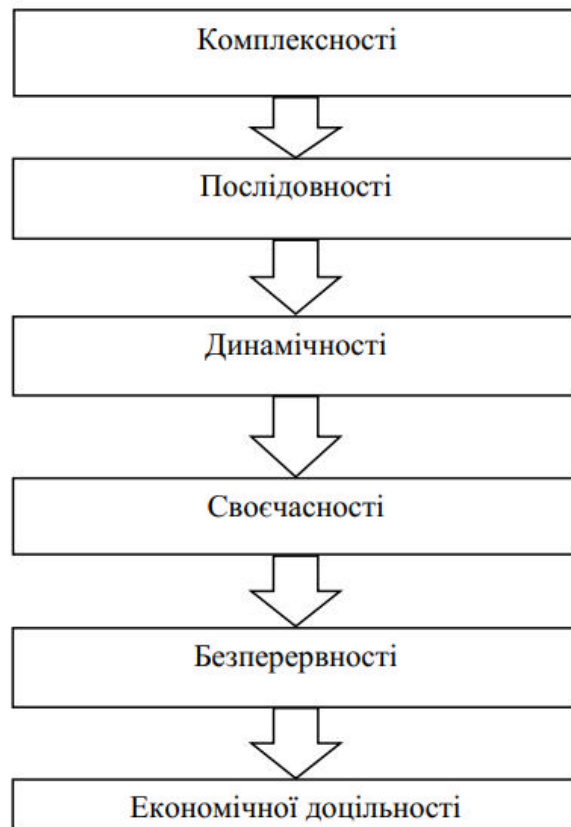

Рисунок 3.4. Принципи стратегії фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Для зростання прибутковості підприємств потрібно працювати у наступних напрямках:

1. Зниження собівартості зерна за рахунок заходів, які схематично зображені на рисунку 3.5.

2. Зростання рівня урожайності продукції за рахунок наступних заходів:

- удосконалення регіонального розміщення посівів;
- додержання вимог чергування посівів у полях;
- застосування нових технологій вирощування;
- впровадження високоврожайних гібридів.

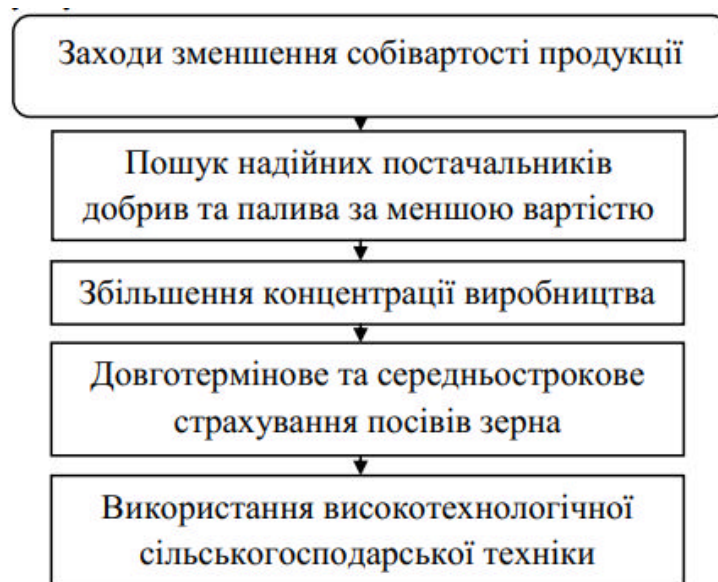

Рисунок 3.5. – Напрями зниження собівартості продукції сільськогосподарських підприємств [29]

Отже, за рахунок підвищення продуктивності праці, зростання рівня урожайності та зниження рівня собівартості ТОВ «Агрофірма «Оршівська» зможе забезпечити зростання рівня доходності.

На основі запропонованих вище заходів проведемо кількісний розрахунок зростання рівня доходів внаслідок їх практичного впровадження у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Очікувана результативність реалізації запланованих заходів зростання рівня доходності досліджуваних підприємств

Захід зростання	Рівень зростання доходу, %
Зменшення собівартості продукції, у т. ч.:	15
зниження вартості добрив	3
збільшення обсягів виробництва	4
застосування високотехнологічної сільськогосподарської техніки	8
Зростання урожайності зерна, у т. ч.:	17
вдосконалення регіонального розміщення посівів	2
чергування посівів у полях сівозміни	2
впровадження нових технологій вирощування	3
застосування високоврожайних гібридів	10
Разом	42

У науковій літературі джерела капіталізації підприємства поділяють на 2 групи:

- 1) джерела організації (фундаментальні) – пов’язані із організацією підприємства та мають місце на етапі започаткування його діяльності;
- 2) джерела функціонування – ті, що мають місце у процесі функціонування підприємства на ринку та складаються із власних та залучених;

Очевидно, що для збільшення капіталу досліджуваних підприємств актуальними є джерела капіталізації 2 групи. Такими джерелами можуть бути:

- чистий прибуток підприємства;
- приріст робочої сили;
- залучені кошти сторонніх інвесторів;
- зростання інтелектуального капіталу підприємства;
- позики на фінансових ринках;
- акціонерний капітал.

Першим резервом збільшення суми капіталу підприємства є чистий прибуток. Саме тому у цьому підрозділі та попередніх нами було зроблено детальний аналіз факторів формування та використання прибутку. На нашу думку, розпочати розширення підприємства потрібно із зростання прибутковості діяльності, що включає усі запропоновані нами раніше заходи.

Зовнішніми джерелами забезпечення зростання капіталізації підприємства, особливо за сучасних умов обмеженого розміру власного капіталу, є реалізація стратегій інтеграційного зростання, серед варіантів яких науковці переважно виділяють злиття та поглинання. Інтеграційні процеси є доволі суперечливими та вимагають чимало часу на узгодження усіх деталей.

Вільні фінансові ресурси підприємства ми пропонуємо спрямувати на: розвиток інвестиційної діяльності, а саме участь у капіталі інших пов’язаних сільськогосподарських підприємств; розвиток фінансової діяльності за рахунок спрямування вільних коштів на банківські депозити, що водночас виступатимуть забезпеченням під довгострокові пільгові кредити.

Також одним з можливих варіантів збільшення капіталу є використання іноземних фінансових ресурсів. Залученню іноземних коштів сприятиме розширення представленості українських підприємств у зарубіжному інформаційному середовищі. Для цього «...важливо, щоб Україну охопили своєю діяльністю іноземні рейтингові агентства, які присвоюватимуть рейтинги в стандартах, зрозумілих для інвесторів» [1]. Однак перед початком фінансових зв'язків із закордонними інвесторами потрібно максимально використати внутрішні джерела отримання доходу.

Найважливішим фактором підвищення прибутковості визначаємо успішне застосування результатів науково-технічного прогресу. Оскільки досліджуване підприємство відзначається відсутністю повноцінної розробки та впровадження заходів з нової техніки, необхідно здійснити перехід до принципово нових технологій, забезпечити переозброєння підприємства на основі новітніх досягнень науки і техніки.

Отже, шляхами збільшення капіталізації підприємства визначено: вдосконалення механізму формування та розподілу прибутку, що буде реалізовано за допомогою зростання рівня урожайності та зниження рівня собівартості, оптимізації інших витрат підприємства, у перспективі залучення інвестиційних фінансових ресурсів.

Важливим чинником ефективного управління фінансовими ресурсам визначено впровадження оперативного планування фінансової діяльності, що дасть змогу забезпечити безперебійне фінансування виробничого процесу та своєчасне виявлення недоліків. Водночас базовим напрямом підвищення рівня ефективності управління фінансовими ресурсами вважаємо оптимізацію структури їх джерел, що було детально розглянуто у цьому розділі.

У цілому реалізація запропонованих шляхів вдосконалення фінансової діяльності забезпечить для досліджуваних підприємств злагоджену роботу відділів на підприємстві, успішну систему управління фінансовими ресурсами з дієвими інструментами, збільшення майнового комплексу та, у результаті, зміцнення фінансового становища та конкурентоспроможності на ринку.

ВИСНОВКИ

Будь-яке підприємство не може провадити свою діяльність без фінансових ресурсів, адже для запуску та підтримки процесу виробництва необхідно сформувати достатньо оборотних та необоротних активів. Існує чимало підходів до визначення сутності фінансових ресурсів підприємств, але всі вони зводяться до того, що це частина грошових коштів підприємства, яка формується в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, валового внутрішнього продукту і національного доходу. Загальноприйнятими джерелами формування фінансових ресурсів підприємства визначено власний, залучений і позичений капітал. Якщо питання власних коштів є актуальним при заснуванні суб'єкта господарювання, то управління позиковим капіталом є важливим завданням упродовж діяльності підприємства.

Як нестача, так і не раціональна структура фінансових ресурсів може стати стримуючим фактором розвитку для підприємства, порушувати його фінансовий стан. Джерела фінансових ресурсів мають чимало зовнішніх та внутрішніх чинників впливу, що створює складність досягнення ефективної структури капіталу. Ресурсний потенціал підприємства повинен бути таким, щоб забезпечити виробничий процес та виконання першочергових зобов'язань, отримання позитивного фінансового результату (прибутку) та використання його для розширеного відтворення.

За управління фінансовими ресурсами на підприємстві відповідає фінансовий менеджер (або головний бухгалтер). Метою такої діяльності є прийняття обґрунтованих рішень щодо створення ресурсної бази з оптимальною структурою джерел формування, забезпечення ефективного використання сформованих ресурсів. Управління капіталом підприємства є одним з ключових чинників організації виробничо-господарської діяльності та ефективної фінансово-господарської діяльності.

Для аналізу ефективності управління фінансовими ресурсами

підприємства обчислюють дві групи показників. Насамперед динаміку складу, структури та напрямів використання фінансових ресурсів. Також для оцінки фінансового стану підприємства, який показує якість управління ресурсами, використовують наступні показники: абсолютної та відносної фінансової стійкості, платоспроможності, ділової активності та ефективності використання основних засобів.

Об'єктом дослідження було обрано сільськогосподарські підприємства ТОВ «Агрофірма «Оршівська». Спільним видом діяльності суб'єктів господарювання є вирощуванням зернових (крім рису), бобових і насіння олійних культур.

Дослідження розпочато з оцінки складу та структури активу і пасиву балансу.

Упродовж досліджуваного періоду частка власного капіталу зменшувалася. Капітал ТОВ «Агрофірма «Оршівська» лише на 7,4% складався з власних коштів. Позиковий капітал сформований переважно з поточних зобов'язань, а довгострокові зобов'язання і забезпечення не перевищували 20% у структурі пасивів. Упродовж досліджуваного періоду підприємства характеризуються негативною тенденцією чистого прибутку.

У 2021-2022 рр. фінансовий стан підприємств визначено кризовим. Ефективність використання основних виробничих фондів упродовж досліджуваного періоду мала позитивну динаміку, однак спостерігаємо збитковість діяльності. Таку ситуацію можна пояснити неефективністю управління фінансовими ресурсами, необґрунтованими рішеннями використання коштів, відсутністю плану розвитку підприємства в цілому.

Відповідно до мети нашого дослідження, яка полягає у розробці ефективних шляхів управління фінансовими ресурсами підприємства, ми запропонували конкретні рішення оптимальної структури капіталу та заходів у цьому напрямку. Скорочення частки власних ресурсів підприємств упродовж досліджуваного періоду зумовило погіршення фінансових можливостей. Відповідно такі зміни позначилися на рентабельності діяльності

сільськогосподарських підприємств, що становило ключову проблему.

Для реалізації плану ефективного використання фінансових ресурсів необхідно забезпечити механізм оцінювання потреб, джерела формування, розподілу та використання ресурсів. Цей механізм базується на сукупності процесів, підходів та прийомів, які мають вплив на управлінські рішення щодо керування фінансами суб'єкта господарювання.

Аналіз структури капіталу показав, що понад 70% ресурсів сформовано завдяки короткостроковим зобов'язанням. Порівнюючи такі зміни з фінансовими результатами діяльності підприємств, можна зробити висновок про неефективність використання позикового капіталу та нестачу власних коштів сільськогосподарського виробника. Неефективне використання фінансових ресурсів підтвердилося збільшенням фінансового циклу упродовж досліджуваного періоду усіх трьох підприємств.

Нами було проаналізовано чимало показників, щоб дати практичні рекомендації по зростанню ефективності використання ресурсів. Ми дійшли висновку, що лише комплексний підхід до виявленої проблеми може дати результати. Практичні рекомендації стосуються не тільки структури джерел капіталу, а й раціонального використання коштів, вдосконалення системи обліку, скорочення витрат, роботи з покупцями і ін.

Першочерговим завданням для досліджуваних підприємств визначено збільшення суми власних коштів завдяки чистому прибутку. Однак в умовах збиткової діяльності швидких результаті очікувати не варто, тому ми запропонували шляхи оптимізації витрат підприємства, у тому числі собівартості продукції. Це включає пошук надійних постачальників, збільшення концентрації виробництва, довготермінове та середньострокове страхування посівів, використання сучасної сільськогосподарської техніки тощо. Також було розглянуто зовнішні джерела забезпечення зростання капіталізації підприємства. На розгляд керівництва підприємства можна винести питання реалізації стратегії інтеграційного зростання. Однак вжиття таких заходів потребує додаткових витрат часу та ресурсів, а результат може

не повною мірою вирішити проблему досліджуваного підприємства.

Покращити фінансове становище сільськогосподарських підприємств також можна завдяки залученню довгострокових кредитних коштів. Реалізація цього шляху підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами є швидшою, ніж поступове збільшення суми власних коштів. Однак виникає суперечність у тому, що кредитори хочуть бути впевнені у поверненні суми кредиту та сплати відсотків та перевіряють фінансове становище позичальника. Кризове фінансове становище досліджуваних підприємств не дозволить залучити достатню суму коштів на довгостроковий період. Однак ми дослідили питання та визначили, що є можливість скористатися державною підтримкою сільськогосподарських підприємств. Це дозволить залучити фінансові ресурси значно дешевше, ніж середня банківська ставка по довгострокових кредитах. Також державою розроблено програми компенсації суми придбаної сільськогосподарської техніки, що як показало наше дослідження є актуальним питанням.

Отже, власні та позикові кошти підприємств мають різну вартість, тому забезпечення оптимальної структури джерел капіталу є ключовим завданням. Вибір шляхів підвищення якості управління фінансовими ресурсами повинен базуватися на оцінці вартості та часу залучення коштів. Структура капіталу робить відбиток на успішності діяльності підприємства, а також є фактором налагодження взаємовідносин із фінансовими інститутами, зокрема банками. Запропоновані нами шляхи підвищення якості управління фінансами дозволять сільськогосподарським підприємствам у найкоротший час досягти ефективності використання грошових коштів. Це стане підґрунтям дієвої системи управління капіталом, яка забезпечить своєчасне виявлення та вирішення диспропорцій формування фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардиш Г. О. Проектне фінансування: підручник. Львів: ЛБІНБУ, 2016. 463 с.
2. Бардиш Г. О. Проектний аналіз: підручник. К.: Знання, 2016. 415с.
3. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства . *Актуальні проблеми економіки*. 2018. №1. 133-138 с.
4. Бичкова Н. В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності . *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. №. 1 (48). 16-23 с.
5. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства: навчальний посібник . К.: КНЕУ, 2015. – 325 с.
6. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємстві: навчальний посібник . К.: ТОВ «ПанТот», 2015. 436 с.
7. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства . *Вісник Міжнародного слов'янського університету*. Сер.: *Економічні науки*. 2013. Т. 15, № 2. 52-58 с.
8. Богданович О. Г. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2015. 46 с.
9. Богоявленська Ю. В. Проектний аналіз: навчальний посібник . К.: «Кондор», 2014. 336 с.
10. Бражник Л. В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання . *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 14. С. 778 – 783.
11. Бровко Л.І. Проблеми формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах . *Молодий вчений*. 2016. 23-25 с.
12. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні . *Соціально-*

економічні проблеми і держава. 2012. № 1.

13. Вожжова О. Ф. Оптимізація фінансових ресурсів акціонерних товариств у торгівлі . Донецьк, 2018. 19 с.

14. Волинчук Ю. Особливості формування та використання фінансових ресурсів підприємств. *Економічний аналіз*. Т., 2013. Вип. 11, ч. 2. 96-101 с.

15. Герасименко Р. А. Особливості формування фінансових ресурсів акціонерних товариств . *Фінанси України*. 2016. №6 82-89 с.

16. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посіб. . К.: Центр учбової літератури, 2010 . 488 с.

17. Горлачук В. В. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: [навчальний посібник] .Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.

18. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях. К.: Центр учбової літератури, 2016. 256 с.

19. Дацій О.І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2014. – 236 с.

22. Кальченко М. М. Формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств . Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 2. С. 65-69.

23. Керейцева Г. Г. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Київ: «Центр навчальної літератури», 2014. 531 с.

24. Косова Т.Д.Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 440 с.

25. Костецький В. В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства . Галицький економічний вісник. 2017. №4(29). 135-145 с.

26. Кравцова А. М. Фінансові ресурси підприємств: механізм формування та ефективного використання: монографія . Вінниця., 2011. 219с.

27. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва:

навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2017. 503 с.

28. Кустрич Л. О. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні. *Агросвіт*. №1, 2018. С. 18-24.

29. Лахтіонова Л А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання .К.: КНЕУ, 2011. 387 с.

30. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств: джерела формування та ефективність використання. *Вісник. Х.*, 2014. *Економічні науки*. С. 179-186

32. Марич П. М. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Львів, 2016. 250 с.

33. Міщук Г.Ю. Економічний аналіз: навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2017. 156 с.

34. Петрович Й. М. Економіка підприємства: підручник .Львів: «Новий світ-2014», 2014. 680 с.

35. Погожа Н. В. Проблемні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства в умовах рецесії України . *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. №. 2 (45). С. 144-149 с.

36. Попов В. М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства . *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 22(2). С. 163-169.

37. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві. *Вісник. Запоріжжя*, 2016. №3 (7). С. 256-262

38. Рогожин П. С. Економіка організацій . К.: Видавничий дім «Скарби», 2011. 448 с.

39. Романенко Т. В. Шляхи удосконалення формування та використання фінансових ресурсів підприємств. . *Наукові праці*. Полтава, 2013. *Економічні науки*. С. 248-252

40. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник . К.: Знання, 2015. 662 с.

41. Сокольська Р.Б. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. Частина І. Аналіз фінансової звітності. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2015. 92 с.
42. Сорока Р. С. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності . *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. №. 23 (16). 353-357 с.
43. Стефаненко, М. М. Застосування методологічного інструментарію контролінгу в фінансовому управлінні вітчизняних підприємств . *Фінанси України*, 2017. С.144-152 .
44. Стецюк П. А. Формування нової парадигми управління фінансовими ресурсами підприємств . *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 77-83.
45. Стойко О.Я. Фінанси: навч. посіб. . К.: Алерта. 2014. 432 с.
46. Суліма Н.М. Економіка і фінанси підприємства: Підручник .К.: «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. 466 с.
47. Сурніна К. С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств . Луганськ: Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля, 2012. 19 с.
48. Тешева Л.В. Роль фінансового планування у сучасних умовах господарювання . *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 314-320.
49. Фінанси підприємств: підручник .К.: КНЕУ, 2013. – 219 с.
50. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2015. 364 с.
51. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2106. 439 с.
52. Яременко В. Г. Сутність поняття та особливості класифікації фінансових ресурсів підприємств . *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(3). С. 158-162.

ДОДАТКИ